

โบราณสถานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี
สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา

เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรเส้นทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ

กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖

ณ โรงแรมฉันทรินทร์ รีสอร์ท แอนด์ สปอร์ตคลับ จังหวัดจันทบุรี

๗
959.9325
๒529๒

ทอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

โบราณสถานในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา

เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรเส้นทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ

กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๗

ณ โรงแรมฉันทบุรี รีสอร์ท แอนด์ สปา ๑๐๐๐๐๐๐๐ จังหวัดจันทบุรี

เลขที่

๕๕๕๕๕๕๕๕

เลขหมู่

๙๙.๙๙๙๙
๙๙๙๙๙๙

เลขทะเบียน

๙. ๔๙ ๙. ๙๙๙๙๙ (๙๙)

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี เป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแล รักษา อนุรักษ์ และสืบค้นหาความรู้ทาง มรดกศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติในส่วนของโบราณวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งรวมถึงแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ด้วย

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรีมีพื้นที่ดูแลรับผิดชอบในภาคตะวันออก ๑ จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

เอกสารฉบับนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ๓ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ส่วนแรกเป็นประวัติความเป็นมาโดยสังเขป ส่วนที่ ๒ เป็นข้อมูลและรายละเอียดของ โบราณสถานบางแหล่ง และส่วนที่ ๓ เป็นรายชื่อโบราณสถานที่ได้รับประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสำหรับชาติ

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

ถนนปราจีนอนุสรณ์

ตำบลหน้าเมือง

อำเภอเมืองปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี ๒๕๐๐๐

โทรศัพท์-โทรสาร ๐๓๙-๒๑๒๖๑๐

สารบัญ

	หน้า
เมืองระยอง	๑
ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป	๑
โบราณสถานในเขตจังหวัดระยอง	๒
เมืองจันทบุรี	๕
ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป	๕
โบราณสถานในเขตจังหวัดจันทบุรี	๑๔
เมืองตราด	๓๔
ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป	๓๔
โบราณสถานในเขตจังหวัดตราด	๓๖
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดระยอง	๔๒
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดจันทบุรี	๔๓
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดตราด	๔๔
บรรณานุกรม	๔๕

เมืองระยอง

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่หลายลักษณะตั้งแต่ภูเขาสูงเพิงผา ถ้ำ ที่ราบเชิงเขา ที่ราบริมฝั่งน้ำ และพื้นที่ชายฝั่งทะเล แต่ละพื้นที่มีหลักฐานทางโบราณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณภูเขาหินปูน ซึ่งมีถ้ำและเพิงผา และที่ราบเชิงเขาหินปูน มักจะมีหลักฐานทางโบราณคดี แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์เริ่มแรก ชุมชนเหล่านั้นได้อพยพลงสู่ที่ราบเชิงเขาและที่ราบริมฝั่งน้ำ พบหลักฐานบริเวณอำเภอบ้านค่าย

ในสมัยอยุธยามีการพบหลักฐานที่เป็นแหล่งโบราณคดีบนบกที่วัดบ้านเก่า วัดบ้านค่าย วัดโคกทิมทาราม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งโบราณได้นำประเภทแหล่งเรือจมบรรทุกสินค้า ตามเส้นทางเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

ในสมัยกรุงธนบุรี จังหวัดระยองเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพระยาวชิรปราการซึ่งต่อมาได้ปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ที่วัดลุ่มมหาชัยชุมพลสถานที่พักทัพเพื่อการกู้เอกราช วัดราชบัลลังก์สถานที่ประดิษฐานบัลลังก์ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน (ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร) เป็นต้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ยังคงพบหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการเดินเรือค้าขายกับดินแดนโพ้นทะเล ในช่วงนี้มีกวีเอกของโลกเกิดขึ้นคือท่านสุนทรภู่ ซึ่งเชื่อว่าบิดาของท่านเป็นคนบ้านกร่าง อำเภอแกลง ท่านสุนทรภู่ได้ใช้ประสบการณ์ระหว่างการเดินทางไปเยี่ยมบ้านเกิดของบิดาแตงนिरาสเมืองแกลงและพระอภัยมณี วรรณกรรมกวีนิพนธ์น้ำเอก นอกจากนี้ ยังมีงานสถาปัตยกรรม ประเภทพระอุโบสถที่เป็นเอกลักษณ์ช่างท้องถิ่นของภาคตะวันออกอยู่ที่วัดป่าประดู่ วัดลุ่มมหาชัยชุมพล เป็นต้น

ปัจจุบันจังหวัดระยองยังคงความสำคัญทั้งในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันได้แก่อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา ตลอดจนถึงการเป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลที่สำคัญอันดับหนึ่งของเมืองไทย

เจดีย์เก่าวัดแก่ง (หรือวัดจันทอุดม)

ที่ตั้ง

บริเวณโรงพยาบาลระยอง ถนนสุขุมวิท อำเภอเมืองฯ จังหวัดระยอง รุ่ง ๑๒ องศา ๔๐ ลิปดา ๕๕ พิลิปดาเหนือ แวง ๑๐๑ องศา ๑๖ พิลิปดาตะวันออก แผนที่ ๔๗ PQR ๔๗๖๐๒๘ ระวาง ๕๒๓๔ II

สิ่งสำคัญ

เจดีย์เก่าวัดแก่ง

ประวัติสังเขป

เจดีย์เก่าวัดแก่ง หรือวัดจันทอุดม ไม่ทราบหลักฐานความเป็นมาโดยแน่ชัด แต่จากหลักฐานและคำบอกเล่าพอจะทราบได้ว่า วัดนี้เคยเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดระยองมาก่อน หรือแม้แต่สมัยพระศรีสุนทรโกศชัย โชคชิตสงคราม(เกตุ ยมจินดา) เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดระยอง เคยนำหนังสือมาแสดงให้ประชาชนได้ชมเป็นครั้งแรกที่วัดนี้ แต่สภาพของวัดในปัจจุบันไม่มีเหลืออยู่เลย เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขใช้สถานที่เป็นที่ตั้งโรงพยาบาลจังหวัดระยอง คงเหลือเพียงเจดีย์เก่าเพียงองค์เดียวเท่านั้น

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

เจดีย์เก่าที่มีเหลืออยู่องค์เดียวมีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย ลักษณะของฐานเจดีย์เป็นฐานแปดเหลี่ยม ยกสูงประมาณ ๑.๖๐ เมตร รองรับฐานกลมขององค์เจดีย์อีกทีหนึ่ง ลักษณะ โครงสร้างขององค์เจดีย์นั้นก่ออิฐถือปูนทั่วทั้งองค์ มีความสูงประมาณ ๑๒ เมตร ในแต่ละช่องความสูงประกอบด้วย บัวคว่ำ บัวหงาย เส้นลวด ระฆังคว่ำ บัลลังก์ สามะหวด และปล้องไฉน ส่วนยอดบนสุดพื้นหักหายไป

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

เป็นศาสนสมบัติ อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมการศาสนา

สภาพปัจจุบัน

ที่ดินในบริเวณที่ตั้งโรงพยาบาลระยองในปัจจุบัน เดิมเป็นที่ตั้งของวัดแก่ง หรือวัดจันทอุดม อยู่ในการควบคุมดูแลของกรมการศาสนา แต่ทางกระทรวงสาธารณสุขใช้ประโยชน์ องค์เจดีย์ที่เหลืออยู่เพียงองค์เดียวนั้น ปัจจุบันได้รับงบประมาณจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง (นายจักรพันธ์ ยมจินดา) ให้ทางโรงพยาบาลระยองปรับปรุงบูรณะเสริมความมั่นคงในส่วนที่จำเป็น เป็นการถาวร ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว

การขึ้นทะเบียน

ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๒ ตอนพิเศษ ๑๕ ง ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๓๘ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๑ งาน ๕๗.๘๐ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

- ในปีงบประมาณ ๒๕๓๑ โรงพยาบาลจังหวัดระยองได้รับเงินงบประมาณ จากนายจักรพันธ์ ขมจินดา (ส.ส.จังหวัดระยอง) จำนวน ๒๐๐,๐๐๐.-บาท เพื่อให้โรงพยาบาลดำเนินการบูรณะปรับปรุงเจดีย์วัดเก๋งที่ตั้งอยู่ริมทะเลของวัดเก๋ง ให้มีสภาพมั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น ทางโรงพยาบาลได้แจ้งความประสงค์ผ่านมายังหน่วยศิลปากรที่ ๕ (ขณะนั้น) ทางหน่วยฯ ได้จัดทำผังรูปแบบการบูรณะ โดยเร่งด่วนและติดต่อประสานงานกับทางโรงพยาบาล จนงานบูรณะปรับปรุงได้แล้วเสร็จ

วัดโชดทิมทาราม

ที่ตั้ง

ตำบลท่าประคู้ อำเภอเมืองฯ จังหวัดระยอง รั้งที่ ๑๒ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๐ พลิปดาเหนือ แวงที่ ๑๐๑ องศา ๑๖ ลิปดา ๑๖ พลิปดาตะวันออก หรือประมาณพิกัด ๔๗ PQQ ๔๗๓๐๒๔ ตามแผนที่กรมแผนที่ทหาร ชุด L ๗๐๑๗ ระวางที่ ๕๒๓๔ II พิมพ์ครั้งที่ ๓ RTSD ขนาดมาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐

สิ่งสำคัญ

๑. อุโบสถหลังเก่า
๒. กำแพงแก้ว
๓. เจดีย์

ประวัติสังเขป

วัดโชดทิมทารามเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดระยอง สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย หลักฐานที่ยังคงเหลืออยู่ในวัดคือพระอุโบสถหลังเก่า ริมคลองใหญ่ซึ่งไหลผ่าน ทางด้านทิศตะวันออกของวัด และเจดีย์ที่อยู่หลังพระอุโบสถมีกำแพงแก้วล้อมรอบพระอุโบสถ แต่ด้านหลังพังทลายไปเกือบหมดมีทางเท้าด้านข้างด้านละ ๒ ช่อง และด้านหน้าหลังอีกด้านละ ๑ ช่อง ตัวพระอุโบสถมีประตูเข้าด้านหน้าประตูเดียว ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม โดยเฉพาะภาพกนิฐีที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม น่าจะเขียนประมาณต้นรัตนโกสินทร์

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

สภาพปัจจุบัน

ลักษณะอุโบสถหลังเก่าเป็นอุโบสถพื้นราบ ล้อมรอบโดยกำแพงแก้ว ๑ ชั้น ระหว่างกำแพงแก้วและตัวอุโบสถเป็นลานประทักษิณ ที่ลานประทักษิณประดิษฐานโบสถารอบพระอุโบสถ ๘ ใบ อยู่บนฐานก่ออิฐถือปูน ตัวอุโบสถเป็นอุโบสถขนาดกลาง ก่ออิฐถือปูน หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง หลังคาแอ่นโค้งเล็กน้อย ลดมา ๒ ชั้น ช่อฟ้าปูนปั้นทำเป็นลวดลายดอกไม้ หน้าบันปูนปั้นที่ใบทำลายดอกไม้ ใบไม้ ประดับคันทันเคลือบ (คันทันเงิน) ด้านหน้าอุโบสถซึ่งหันไปทางทิศตะวันออกทำเป็นชานยื่นออกมา คาดว่าคงทำขึ้นที่หลังชานนี้ อยู่ระดับเดียวกับคอนล่างของหน้าบันอุโบสถ สร้างด้วยไม้มุงกระเบื้อง มีช่อฟ้า และหางหงส์เป็นเสาตรง หน้าบันไม้ฉลุทำเป็นรูปหน้ากาฬ

การขึ้นทะเบียน

ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๔ ไร่ ๔๕.๘๘ ตารางวา

วัดลุ่มมหาชัยชุมพล

ที่ตั้ง

ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองฯ จังหวัดระยอง รุ่งที่ ๑๒ องศา ๔๐ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาเหนือ แวงที่ ๑๐๐ องศา ๕๔ ลิปดา ๔๒ พิลิปดา ตะวันออก พิกัดกริด ๔๗ PQQ ๔๘๒๐๒๔ แผนที่ทหาร พิมพ์ครั้งที่ ๓ RPSD ลำดับชุด ๗๐๑๗ ระวางที่ ๕๒๓๔ II ขนาดมาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐

สิ่งสำคัญ

อุโบสถหลังเก่า

ประวัติสังเขป

วัดลุ่มมหาชัยชุมพล มีชื่อปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ในเหตุการณ์ช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งที่พระยาตากนํากําลังตีฝ่าวงล้อมมาทางด้านทิศตะวันออก หวังจะรวบรวมผู้คนกลับไปรบกับทัพพม่าที่เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา และมาถึงเมืองระยองเมื่อประมาณเดือนยี่ ปีจอ พ.ศ.๒๓๐๕ ได้ตั้งค่ายอยู่ที่วัดลุ่ม นอกบริเวณค่ายเก่าซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวเมืองระยองเดิม กรมการเมืองระยองหลายคนไม่พอใจเห็นว่าพระยาตากเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชคิดร้ายต่อแผ่นดินจึงแบ่งกําลังเป็น ๒ ฝ่าย เข้าล้อมค่ายพระยาตากที่วัดลุ่มยิงปืนระดมเข้าไปในค่าย อีกฝ่ายหนึ่งนำโดยขุนจําเมืองด้วยหนึ่งในบรรดากรมการเมือง นํากําลังประมาณ ๓๐ ล้อมเข้าไปทางด้านวัดเนิน ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๕ วา(๑๐ เมตร) แต่ก็ถูกปืนคํบของทหารฝ่ายพระยาตากยิงตกสะพานลง พวกที่ไปข้างหลังตกใจถอยหนี ฝ่ายพระยาตากได้ทีได้ติดตามไปถึงค่ายเก่าจุดไฟเผาและได้เมืองระยองในคืนนั้นนั่นเอง

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

สมัยอยุธยา

สภาพปัจจุบัน

วัดลุ่มมหาชัยชุมพลเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ริมฝั่งด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำระยอง ตัววัดตั้งอยู่บนพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓ เมตร ตัวแหล่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ทะเลอยู่ห่างไปทางทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร มีแม่น้ำคลองใหญ่ไหลผ่านทางด้านทิศใต้ ห่างประมาณ ๒๐๐ เมตร ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ทางด้านทิศตะวันออกติดต่อกับคลองใหญ่

การขึ้นทะเบียน

ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๑๘๖ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ พื้นที่ประมาณ ๒ ไร่ ๑ งาน ๗๑ ตารางวา

วัดราชบัลลังก์

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๖ ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

สิ่งสำคัญ

๑. อุโบสถหลังเก่า

๒. เจดีย์

ประวัติสังเขป

เป็นวัดที่เก่าแก่ สร้างมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด คาดว่าคงสร้างราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย โดยเทียบกับเหตุการณ์ในสมัยอยุธยาตอนปลายที่กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าล้อมและเสียกรุงเมื่อ พ.ศ.๒๓๑๐ โดยพระยาตากสินมหาราชได้นำกำลังพลตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกไปทางทิศตะวันออก ผ่านมาทางเมืองแกลง เพื่อไปสะสมเสบียงอาหารและรวบรวมพลที่เมืองจันทบุรี ได้หยุดพักพลที่วัดราชบัลลังก์แห่งนี้ จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงพอคำนวณได้ว่า วัดนี้สร้างมาเป็นเวลานานกว่า ๒๐๐ ปี

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้กอบกู้เอกราชและขึ้นครองราชย์แล้ว ได้ให้ “เจ้าอยู่” นำบัลลังก์ที่ประทับของพระองค์มาถวายที่วัดนี้ พร้อมด้วยคู่ลายรดน้ำ ๑ คู่ และพระพุทธรูปสถานด้วยโครงหวายฉาบปูน ปีกทอง ๑ องค์ เพื่อประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถสำหรับบัลลังก์ที่ประทับนั้น เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๐ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์สมัยเมื่อมีสมณศักดิ์ที่ พระญาณวรภรณ์ ตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี ได้มาตรวจการคณะสงฆ์ และเมื่อมาถึงเมืองแกลง ได้พักแรมที่วัดนี้ เพราะเป็นวัดที่เจ้าคณะแขวงประจำอยู่ ทางวัดได้นำบัลลังก์มาจัดเป็นอาสนะถวายการต้อนรับ เมื่อสอบถามได้ความว่าเป็นบัลลังก์ซึ่งได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์จึงไม่ขอมัน ต้องจัดอาสนะให้ใหม่ และด้วยที่ของนี้เป็นของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าจึงควรจะได้รักษาไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมและถือว่าเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญ จึงขอไปเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และเขียนแจ้งไว้ว่า “ได้มาจากเมืองแกลง” ส่วนคู่ลายรดน้ำ พระพุทธรูปและคั้งรองบาทขึ้นบัลลังก์ยังอยู่ที่วัดนี้

วัดราชบัลลังก์นี้ เมื่อเริ่มสร้างมีชื่อว่า “วัดเนินสระ” อาจเป็นเพราะตั้งชื่อตามสภาพพื้นที่ คือมีสระน้ำสำหรับชาวบ้านใช้อุปโภคอยู่ชายเนิน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดทะเลน้อย” ตามชื่อหมู่บ้านเพราะบริเวณนี้กล่าวกันว่าเดิมเป็นทะเล ต่อมาคืนเงินและมีชื่อว่า “บ้านทะเลน้อย”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ ๔) ได้พระราชทานนามว่า “วัดราชบัลลังก์ประดิษฐาราม” เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ได้พระราชทานบัลลังก์มาถวายไว้เป็นที่ระลึก ภายหลังชื่อกร่อนไปเรียกกันเพียงสั้น ๆ ว่า “วัดราชบัลลังก์” มาคราบเท่าทุกวันนี้

- อุโบสถหลังเก่า เป็นอุโบสถทรงไทยผนังก่ออิฐถือปูน โครงสร้างไม้แก่น ของเดิมมุงกระเบื้องดินเผา (ภายหลังเปลี่ยนเป็นกระเบื้องว่าว) สร้างเมื่อใด ผูกพัทธสีมาเมื่อใด ไม่สามารถสืบได้ แต่เขียนไว้ที่ชื่ออุโบสถว่า บูรณะเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

- เจดีย์ เป็นเจดีย์เก่าแก่ ๑ องค์ เริ่มสร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๔๓๐ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ภายในเจดีย์ บรรจุวัตถุมงคลและของมีค่าหลายอย่าง ภายหลังเกิดชำรุดเสื่อมสภาพ ทราบว่าของที่บรรจุอยู่หายไปเป็นจำนวนมาก

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

- โรงเรียนวัดราชบัลลังก์

สภาพปัจจุบัน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นเนินเล็ก ๆ สูงกว่าพื้นที่โดยรอบเล็กน้อย หน้าผ่น้ำไม่ท่วม ลักษณะเนินยาวรีคล้ายเรือสำเภา มีบ้านเรือนอยู่โดยรอบ ทางทิศตะวันออกและทิศใต้เป็นป่าชายเลน ทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นทุ่งนา ประชาชนประกอบอาชีพทำนา ทำการประมง และอื่น ๆ บ้างเล็กน้อย ทางทิศตะวันออกห่างจากที่ตั้งวัดไปประมาณ ๕๐๐ เมตร เป็นแม่น้ำไหลออกสู่ทะเลที่ปากน้ำประแสร์ ปัจจุบันมีผู้ซื้อที่ดินบริเวณป่าชายเลนประกอบธุรกิจเลี้ยงกุ้งเป็นจำนวนมากเพราะอยู่ใกล้ทะเล

การขึ้นทะเบียน

ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๑๐๓ ง ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๓ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๔ ไร่ ๘๑ ตารางวา

เมืองจันทบุรี

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

เมืองจันทบุรี เป็นชุมชนโบราณเก่าแก่มากกว่า ๑,๐๐๐ ปี ยังมีร่องรอยอารยธรรมโบราณของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ - ๖,๐๐๐ ปี หลักฐานที่ปรากฏทั้งด้านมานุษยวิทยา ศิลปะและประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน การเติบโตอย่างกว้างขวางในท้องถิ่น การขยายตัวติดต่อค้าขายกับต่างถิ่น การรับและถ่ายทอดการผสมผสานทางวัฒนธรรมซึ่งมีพัฒนาการยาวนานต่อมาจนกระทั่งเป็นเมืองจันทบุรีในปัจจุบัน

จากการดำเนินงานทางโบราณคดีที่ผ่านมาพบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ บริเวณพื้นที่จังหวัดจันทบุรีจำนวนหลายแห่ง ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี มีรายละเอียดทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากขึ้น เรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เริ่มต้นตั้งแต่การพบหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นร่องรอยคนของในอิดที่อาศัยอยู่และดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณพื้นที่ของจันทบุรี หลักฐานที่พบเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณ ๑๐,๐๐๐ - ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว ต่อเนื่องถึงหินใหม่คอนปลาย มีอายุประมาณ ๔,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว รวมถึงยุคโลหะที่คนรู้จักการทำสำริดและเหล็ก คือ เมื่อประมาณ ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว เข้าสู่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้พบจารึกเพนียด (หลักที่ ๕๒) ถือว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์จันทบุรีได้สิ้นสุดลงและเริ่มเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

เมืองเพนียดเป็นเมืองโบราณตั้งอยู่บริเวณบ้านเพนียดและบ้านสระบาป ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี น่าจะมีอายุถึงปลายสมัยขุขันธ์ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมศิลปศาสนาจากขอมโบราณ ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ ๑ กิโลเมตร ยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร ร่องรอยทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชุมชนโบราณในจังหวัดจันทบุรีในสมัยขุขันธ์ ปรากฏชัดเจนราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ แต่อาจจะมีชุมชนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนแล้ว และขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ระดับเมือง หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานนั้นอยู่ ณ บริเวณวัดทองทั่ว และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ภูมิประเทศเป็นที่ราบหน้าเขาสระบาป ที่มีลำน้ำคลองนารายณ์ไหลลงจากเขาสระบาปทางตอนเหนือ ผ่านไปออกสู่แม่น้ำจันทบุรีทางตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่พบแหล่งโบราณสถาน มี ๔ แห่ง ได้แก่ เนินโบราณสถานวัดเพนียด (ร้าง) โบราณสถานเพนียด เนินโบราณสถานใกล้วัดทองทั่ว และเนินโบราณสถานวัดสมภาร (ร้าง)

จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่าตัวเมืองมีผังเมืองเกือบเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส แนวถนนสุขุมวิทพาดผ่านในแนวเฉียง เนินโบราณสถานที่เก่าที่สุดตามหลักฐานที่พบคือ จารึก ทับหลัง เสาประดับ กรอบประตู เคยเป็นที่ตั้งของวัดเพนียด ที่ปัจจุบันเหลือเพียงเนินขนาดใหญ่ ฐานล่างก่อด้วยอิฐ ถูจากพื้นดินปัจจุบันลงไปประมาณ ๔ เมตร เนินดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของแนวศิลาแลงยาวประมาณ ๑๕ เมตร หลักฐานทางโบราณคดีที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่า บริเวณนี้คงมี ชุมชน

อยู่อย่างหนาแน่นพอสมควรในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ และเมื่อมีการขยายชุมชนออกไปพร้อมกับสภาพทางการเมืองที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอมโบราณตั้งแต่สมัยแคว้นเจนละเป็นต้นมาปรากฏว่าสอดคล้องกับหลักฐานทางสถาปัตยกรรมซึ่งได้แก่ ทับหลังแบบถลาบวิวัตรและทับหลังแบบสมโบรีไพรกุก ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ทับหลังแบบไพรกเมง ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เสาประดับกรอบประตูในศิลปะขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร จารึก ๒ หลัก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ภาชนะดินเผาเป็นกระปุกทรงลูกจันทน์ รูปแบบอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖ โห้เท้าช้าง ซึ่งเป็นที่นิยมมากในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๘ เป็นต้นมา

เนินโบราณสถานบริเวณวัดสมภาร(ร้าง) ได้แสดงให้เห็นถึงการขยายชุมชนออกไป บริเวณนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นศาสนสถานเช่นกัน เนื่องจากได้พบประติมากรรมขนาดเล็กในอิทธิพลของศิลปะขอม แบบนครวัด ราว พ.ศ. ๑๖๕๐ - ๑๗๒๕ ประติมากรรมที่พบมีทั้งสลักจากศิลาและทำด้วยสำริด นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมที่หลงเหลืออยู่เล็กน้อยได้ถูกเคลื่อนย้ายมาไว้ที่บริเวณวัดสระบาปที่อยู่ใกล้เคียงกัน

เนินโบราณสถานบริเวณใกล้กับวัดทองทั่ว ในพื้นที่นี้ใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ในบริเวณนี้ยังได้พบเศียรประติมากรรมรูปเคารพขนาดเล็กสลักจากศิลาทรายสีแดงกำหนดได้ว่าเป็นศิลปะร่วมในศิลปะขอมแบบบาเยน ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘

หลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนคือ โบราณสถานเพนียด ซึ่งใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุในการก่อสร้างทั้งหมด การใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุก่อสร้างนั้น เป็นรูปแบบการก่อสร้างที่สำคัญในศิลปะขอมบาเยน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โบราณสถานเพนียดนี้แต่เดิมมี ๒ แห่ง สร้างคู่กันในแนวเหนือใต้ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ต่อมาได้มีการย้ายเมืองมายังบริเวณบ้านหัววัง เรียกกันว่า เมืองพุงทะลาย แต่ทำเลบริเวณนี้ไม่เหมาะสม น้ำท่วมเป็นประจำ จึงทำให้มีการย้ายเมืองอีกครั้งมายังบริเวณบ้านลุ่ม ริมแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นที่ค้ำของตัวเมืองในปัจจุบัน

สามารถสันนิษฐานได้ว่า ชุมชนบริเวณนี้คงจะมีการตั้งถิ่นฐานอย่างค่อนข้างหนาแน่นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมา ในรูปแบบสังคมเกษตรกรรม ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับขอม คติความเชื่อทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ การนับถือผีของชนพื้นเมืองที่เรียกว่า ชาวซอ มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจได้รับการถ่ายทอดจากชุมชนอื่นร่วมสมัยเดียวกัน เป็นชุมชนเปิดที่มีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบกและทางทะเล สามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ รวมทั้งมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ เขาสระบาป และแม่น้ำจันทบุรี พื้นที่ลุ่มเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชนจนกระทั่งเป็นเมืองซึ่งในตำนานพื้นเมืองเรียกกันว่า เมืองเพนียดหรือเมืองนางกาไว มีระบบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นเจ้าเมือง

ต่อมาในสมัยอยุธยาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ. ๑๘๕๓ ได้ปรากฏชื่อเมืองจันทบุรีเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา เรียกว่า จันตะบูร หรือ จันทบูร มีฐานะเป็นเมืองประเทศราช น่าจะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เนื่องจากที่ตั้งจันทบุรีเหมาะที่จะเป็นเมืองท่าและเมืองที่คอยควบคุมเขมรในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกกองทัพไปตีเมืองเขมร ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ พันจันทนุมาศ ว่าพระองค์ทรงให้กองทัพเมืองจันทบูร คุมเรือ ๑๕๐ ลำ ปรากฏว่าเขมรถูกตีแตกยับเยิน และได้กวาดต้อนผู้คนลงมาถึง ๓๐,๐๐๐ คน ซึ่งผู้คนส่วนหนึ่งน่าจะนำมาไว้ที่จันทบุรีบ้าง

ที่ตั้งของตัวเมืองสันนิษฐานว่าต่อมาน่าจะย้ายจากเมืองเพนียดมาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านหัววัง ตำบลพุงทะเลาย (ปัจจุบันคือตำบลจันทนิมิต) ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี บริเวณดังกล่าวได้พบหลักฐานที่เป็นชุมชนเก่าแก่ และมีร่องรอยศิลปกรรมร่วมสมัยอยุธยาตอนต้น และได้ค้นพบใบเสมาหลายชิ้น

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ชุมชนบริเวณพุงทะเลายได้ขยายตัวกระจายไปตามลุ่มแม่น้ำจันทบุรี จนถึงปากอ่าว ในระยะนี้ชุมชนจันทบุรีคงจะประกอบไปด้วยหลายเชื้อชาติ เช่น ของซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิม คนไทยซึ่งเข้ามาในลักษณะเป็นผู้ปกครอง ลาว เขมร ซึ่งถูกกวาดต้อนเข้ามาในสมัยอยุธยาเนื่องจากสงคราม กลุ่มชนเหล่านี้จะอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ ดังปรากฏชื่อในปัจจุบัน คือ บ้านขอม บ้านลาว

การย้ายตัวเมืองจันทบุรีจากพุงทะเลายมายังบ้านลุ่ม เนื่องจากมีชัยภูมิที่เหมาะสมกว่าประกอบกับที่เดิมเป็นที่ราบ ลุ่มน้ำท่วมถึง เมืองมีความคับแคบ ส่วนที่ใหม่เป็นที่ราบลาดสูงชัน เหมาะเป็นที่อยู่อาศัยและป้องกันเมือง

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๕ - ๒๒๑๑) เขมรเกิดจลาจลทั้งไทยและญวนต่างเข้าไปแทรกแซง นับตั้งแต่นั้นมาเขมรกลายเป็นดินแดนกันชนระหว่างไทยกับญวนเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจันทบุรีกลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในการส่งข่าวเหตุการณ์ในเขมรและญวน ให้ทางราชสำนักทราบและเป็นเมืองหน้าด่านทางตะวันออกที่คอยป้องกันการรุกรานของเขมรและญวน ดังนั้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างกำแพงเมือง ป้อมคูเมือง หอรบ ตามแบบตะวันตก ปัจจุบันยังคงมีหลักฐานหลงเหลืออยู่บริเวณค่ายตากสิน ฉะนั้นจะเห็นว่าจันทบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ มาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ในคราวปฏิรูปภาพกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น จันทบุรีเป็นแหล่งที่ตั้ง รวมกำลังของพระยาตาก จนสามารถนำกองทัพเข้าต่อสู้กับพม่า กระทั่งปฏิรูปภาพกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองจันทบุรียังคงอยู่ที่บ้านลุ่ม ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ครั้นต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยเกิดพิพาทกับญวน เนื่องจากเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์เอาใจออกห่างจากไทย ไปสวามิภักดิ์กับญวน การทำสงครามในครั้งนั้นใช้กองทัพบก และกองทัพเรือ เมืองจันทบุรีเป็นเมืองชายทะเลทางทิศตะวันออก อยู่ใกล้กับญวน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกรงว่าญวนจะมายึดเอาเมืองจันทบุรีเป็นที่มั่นเพื่อทำการต่อสู้กับไทย และ

เมืองจันทบุรีในขณะนั้นตั้งอยู่ในที่ลุ่มไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นฐานทัพต่อสู้กับญวนฉะนั้นจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองออกมาสร้างป้อมค่ายและเมืองขึ้นใหม่ ที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ ตำบลที่จะสร้างเมืองใหม่ตั้งอยู่ในที่สูง อยู่ห่างจากเมืองเดิมไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๘ กิโลเมตร เป็นชัยภูมิดี เหมาะแก่การสร้างฐานทัพต่อสู้ข้าศึก ลักษณะของเมืองที่สร้างมีกำแพงสร้างด้วยศิลา ป้อมคู ประตู ๔ ทิศ เป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ ๑๔ เส้น ยาว ๑๕ เส้น มีปืนใหญ่ตั้งเรียงราย อยู่ตามช่องใบเสมา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๖ ภายในเมืองได้สร้างศาลเจ้าพ่อ-หลักเมือง ดังปรากฏอยู่ในวัดโยธานิมิต ว่าได้ฝังอาถรรพณ์หลักเมืองที่บ้านเนินวง ณ วันเสาร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะแม จุลศักราช ๑๑๘๖ คลังเก็บอาวุธกระสุนปืนใหญ่ และคลังดินปืน กับทั้งสร้างวัดชื่อ “วัดโยธานิมิต” ขึ้นภายในเมืองใหม่นั้นด้วย

เมื่อได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นที่บ้านเนินวงแล้ว ได้ย้ายเมืองจันทบุรีจากที่บ้านลุ่มไปอยู่ที่เมืองใหม่ และมีความปรารถนาที่จะให้ประชาชนอพยพจากเมืองเก่าที่ตั้งเป็นจังหวัดในปัจจุบันไปอยู่ที่เมืองใหม่ด้วย แต่เนื่องด้วยตัวเมืองใหม่อยู่บนที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐ เมตร และตั้งอยู่ห่างจากคลองน้ำใสซึ่งเป็นคลองน้ำจืดประมาณ ๑ กิโลเมตร ไม่สะดวกแก่ประชาชนในเรื่องน้ำใช้ ประชาชนจึงไม่สมัครใจอยู่ คงอยู่ที่เมืองเก่าเป็นส่วนมาก พวกที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานก็มีแต่ข้าราชการ ปัจจุบันยังมีบุตรหลานของข้าราชการสมัยนั้นตั้งเคหสถานอยู่ที่บ้านท่าเนียน (อยู่ในบริเวณบ้านเนินวง) ในเมืองใหม่มาจนทุกวันนี้ คอมาเมื่อญวนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส สงครามระหว่างไทยกับญวนจึงสงบลง เมืองใหม่ก็ไม่มีความสำคัญอะไร ที่ประชาชนจะต้องอพยพไปอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรเลือกอยู่ได้ตามความสมัครใจ ยกเว้นจวนเจ้าเมืองยังคงอยู่บ้านเนินวงจนกระทั่งรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายตัวเมืองกลับไปตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มตามเดิม

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จันทบุรีเป็นหัวเมืองขึ้นต่อกรมท่าต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้จัดตั้งมณฑลจันทบุรีขึ้น โดยมีเมืองจันทบุรี ระยอง และตราด อยู่ในเขต ปกครอง เมื่อถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๗๖ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอ เมืองจันทบุรี ได้ขยายจากบริเวณบ้านลุ่มซึ่งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี เข้ามาบริเวณพื้นที่ในส่วนที่เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น อย่างไรก็ตาม บริเวณบ้านลุ่มก็ยังเป็นแหล่งที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมาจนกระทั่งปัจจุบัน

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตัวเมืองจันทบุรี มีการตั้งถิ่นฐานดังนี้

๑. บริเวณบ้านเพนียด วัดทองทั่ว ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี (สมัยขอมเรืองอำนาจ)

๒. บริเวณบ้านพุททะลาย ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี (สมัยก่อนอยุธยา)

๓. บริเวณบ้านลุ่ม ตำบลท่าช้าง อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี (สมัยอยุธยา - รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

๔. บริเวณบ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี (สมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

๕. บริเวณตัวเมืองจันทบุรีในปัจจุบัน (สมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา)

วัดพะเนียด

ที่ตั้ง ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี

สิ่งสำคัญ

๑. กำแพงก่อด้วยศิลาแลง

ประวัติสังเขป

วัดพะเนียดนี้ชาวบ้านเรียก เมืองพะเนียด หรือเมืองกาไว ซึ่งยังพอปรากฏเค้าเชิงเนินและถนนใหญ่ ๒ สาย มีนิทานเล่าว่า นางกาไวเป็นผู้สร้างเมืองนี้ และตั้งตัวเป็นเจ้าผู้ครองเมืองแทนท้าวพรหมทัต พระสวามี ซึ่งทิวงคตลง และสร้างวัดพะเนียดขึ้นในบริเวณกลางใจเมือง

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

ลักษณะเป็นส่วนประกอบของอาคารก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้างประมาณ ๒๐ x ๕๖ เมตร สูงประมาณ ๒ - ๓ เมตร ภายในเป็นพื้นที่โล่งมีบันไดขึ้น - ลงทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออก

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

สภาพปัจจุบัน

เมื่อทำการศึกษาแล้วได้ให้ข้อสันนิษฐานว่า โบราณสถานพะเนียดน่าจะเป็น “บาราย” หรือ “สระน้ำ” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการขุดตรวจสอบว่าตรงกลางของโบราณสถานแห่งนี้มีลักษณะเป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ ๘ x ๒๓ เมตร ส่วนขอบอาคารศิลาแลงขนาดใหญ่ที่อยู่ล้อมรอบเดิม พบร่องรอยของกระเบื้องมุงหลังคาทำด้วยดินเผาแบบกาบกล้วย กาบ ฝังอยู่ใกล้กับผนังภายในทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ส่วนทางด้านทิศใต้ไม่พบกระเบื้อง

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๑๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๘

มีขอบเขตเนื้อที่ คือ พื้นที่ด้านกว้าง ๑๖ เมตร

ด้านยาว ๒๖ เมตร

ด้านสูง ๓ เมตร

ประวัติการอนุรักษ์

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการขุดตรวจสอบ

ค่ายเนินวง

ที่ตั้ง ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี

สิ่งสำคัญ

๑. ศาลเจ้าหลักเมือง กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๐ เมตร
๒. ประตูเมือง ๔ ประตู แต่ละประตูกว้าง ๔ เมตร ยาว ๓ เมตร
๓. ประตูข้าง ๑ ประตู กว้าง ๓ เมตร ยาว ๓ เมตร
๔. สระน้ำ ๑ สระ กว้าง ๓ เมตร ยาว ๖๐ เมตร
๕. กำแพงเมืองกว้าง ๑ เมตร ยาว ๔ กิโลเมตร
๖. คลังกระสุน ๑ แห่ง กว้าง ๔ เมตร ยาว ๖ เมตร
๗. คูรอบเมืองกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๔ กิโลเมตร
๘. วัดโยธานิมิตกว้าง ๘๖ เมตร ยาว ๑๕๐ เมตร
๙. ภายในบริเวณกำแพงค่ายเนินวงวัดโคยรอบ ยาว ๑๐๐ เส้น เป็นเนื้อที่ประมาณ ๒๗๐ ไร่ ๒ งาน ๗๐ ตารางวา

ประวัติสังเขป

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ ๓) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพระยาพระคลัง (สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) เป็นแม่กองสร้างค่ายเนินวงขึ้นเพื่อเป็นเมืองหน้าด่านรับศึกญวนที่จะมาทางทะเล มูลเหตุในการสร้างสืบเนื่องมาจากการที่ไทยเกิดพิพาทกับญวนทำสงครามรบพุ่งกันด้วยเรื่องกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริถึงพระนครแล้วไม่ไว้วางพระทัยด้วยเหตุขาดหมายอันเป็นชนวนให้เกิดสงครามขึ้นนี้ ญวนอาจผูกใจเจ็บ และอาจยกกองทัพมาย่ำยีพระราชอาณจักร ดังนั้นจึงโปรดให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ขณะนั้นเป็นแม่กองขอแรงข้าราชการ เจ็ดหัว เจ้าภาษีอากร ต่อเรือป้อมอย่างญวน ๘๐ ลำ เอาไว้ในกรุง ๔๐ ลำ แล้วย้ายไปรักษาค่ายเมืองชายทะเล ๔๐ ลำ

อนึ่ง จันทบุรีเป็นเมืองชายแดน มีอาณาเขตติดกับญวน ทั้งเป็นทางที่ญวนต้องเดินทางผ่านด้วย เมื่อการต่อเรือเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพระยาพระคลัง (สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) ไปสร้างเมืองจันทบุรีใหม่เพื่อเตรียมรับข้าศึก ป้องกันญวนยกเข้ามาตอบแทน

เมืองจันทบุรีแต่เดิมอยู่ที่ตำบลบ้านลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี สภาพภูมิประเทศไม่เหมาะสมที่จะเป็นฐานทัพ เจ้าพระยาพระคลังจึงออกไปเลือกหาชัยภูมิสำหรับสร้างเมืองใหม่ เห็นที่ตำบลเนินวงเหมาะสมกว่าแห่งอื่น ด้วยเป็นที่สูง สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๓๐ เมตร เป็นเนินเล็ก ๆ ตรงเชิงเขา พื้นที่สามารถมองเห็นข้าศึกได้แต่ไกล เป็นที่ ๆ เหมาะสำหรับตั้งมั่นรับกำลังข้าศึกอย่างยิ่ง จึงได้เริ่มลงมือก่อ

สร้าง ในปี พ.ศ. ๒๓๗๗ ได้พยายามก่อสร้างอย่างมั่นคงแข็งแรงได้ใช้ศิลาแลงอันเป็นแลงที่มีอยู่ใน
จันทบุรีโดยเฉพาะที่เนินงมากที่สุด เป็นวัสดุก่อสร้างทั้งหมด การวางแผนผังและก่อสร้างทำอย่างถูก
ต้องตามหลักยุทธศาสตร์ โดยสร้างเป็นเมืองป้อม กล่าวกันว่าเมืองป้อมเนวงเป็นเมืองที่มั่นคงแข็งแรงที่
สุดเมืองหนึ่งในประเทศไทยที่ได้สร้างขึ้นในเวลานั้น ตัวเมืองมีขนาดและลักษณะดังนี้คือ

เมืองป้อมเนวงเป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง ๑๔ เส้น ยาว ๑๕ เส้น ก่อกำแพงโดยรอบด้วยศิลาแลง
และสูงใหญ่สง่างาม บนกำแพงติดใบเสมาขนาดยาว ๑๕ สอก หนา ๒ สอกคืบไว้เป็นระยะๆ รอบ
กำแพงเมืองวัดได้ประมาณ ๖๕ เส้น ๘ วา กำแพงแต่ละด้านทำประตูเชิงหอรอบด้านละ ๒ ประตู รวม
๘ ประตู ดังมีชื่อเรียก เช่นประตูบางกะจะ ประตูช้าง ประตูอุโมง เป็นต้น ที่ตรงประตูก่ออิฐบังเชิงเทิน
ไว้ทั้งสองข้าง ทำเป็นซุ้มแบบหอระฆังตามเสาเรียงรายปืนใหญ่จุกช่องติดขนวนในระยะห่างกันประมาณ ๒
เส้นคืบไว้เป็นแนวที่สามารถยิงไปได้ไกลที่สุด ภายในเมืองสร้างคลังอาวุธสำหรับเก็บกระสุนปืนใหญ่
และคลังดินปืน สร้างศาลหลักเมืองดังปรากฏในจดหมายเหตุว่าได้ฝังอาถรรพณ์หลักเมืองที่ค่ายเนินวงนี้
ณ วันเสาร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะแม จุลศักราช ๑๑๘๗ พร้อมทั้งสร้างวัดประจำเมืองไว้อีกด้วย คือ
วัดโยธานิมิตร และรอบกำแพงเมืองขุดเป็นร่องคู กว้างประมาณ ๕ - ๖ วา

นอกจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) เมื่อยังเป็นจมื่น
ราชมาดย์เป็นแม่กองสร้างป้อมที่หัวหาดปากน้ำแหลมสิงห์ป้อมหนึ่ง และพระยาอภัยพิพิธ (กระด่าย)
เจ้าเมืองจันทบุรี เป็นแม่กองสร้างป้อม (บนเขา) แหลมสิงห์อีกป้อมหนึ่งด้วย ป้อมทั้งสองแห่งนี้ เดิมยัง
ไม่มีชื่อ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสจันทบุรีขณะเมื่อยังทรงผนวชอยู่ได้พระ
ราชทานนามป้อมบนเขาแหลมสิงห์ว่า “ป้อมไพรีพินาศ” และป้อมที่หัวหาดปากน้ำแหลมสิงห์ว่า “ป้อม
พิฆาตข้าศึก”

การก่อสร้างแล้วเสร็จปีใดไม่ปรากฏ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว เจ้าพระยาพระคลังจึงให้รื้อกำแพงเมือง
เก่าที่ตำบลบ้านลุ่ม ซึ่งเป็นกำแพงดินออก ให้เจ้าเมืองนำครอบครัวเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองเนินวง
และให้อพยพราษฎรจากเมืองเก่า ให้เข้าไปปลูกบ้านเรือนอยู่ในเมืองใหม่นี้เป็นจำนวนมาก เมืองป้อม
เนินวงนี้ สามารถใช้เป็นที่มั่นสำหรับด้านกองทัพของข้าศึกหากแคว้นเมืองตั้งอยู่ห่างไกลจากลำน้ำลึก
เข้าไปเกือบประมาณ ๑ กิโลเมตร จึงไม่สะดวกต่อการใช้น้ำ ราษฎรซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเก่าจึงมีค้อย
พอใจอพยพเข้าไปอยู่ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ ญวนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรเลือกอยู่ได้ตามความสมัครใจ ยกเว้นแต่จวนเจ้า
เมืองยังคงอยู่ในเนินวงต่อมาจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดให้จัดการปกครองประเทศแบบมณฑลเทศาภิบาลจึงโปรดให้ย้ายตัวเมืองกลับไปตั้งที่บ้านลุ่มดังเดิม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสจันทบุรีในปี พ.ศ.
๒๔๑๕ ได้ทรงกล่าวเนินวงไว้ดังนี้

“...เนินวงเมื่อแลดูไปแต่ไกลๆเห็นใบเสมาป้อมก่อด้วยศิลาแลง ตัวเนินนั้นก็เป็นดินแดงคล้าย
กับป้อมเคลลี เมืองอินเดี๋ย แต่ที่นั่นเขาไม่ได้ใช้ศิลาแลง เขาใช้ศิลาแดงก่อเป็นกำแพง หนาสูงใหญ่ดูงาม
นัก เมื่อเราไปถึงเชิงเทินนั้น เห็นมีคูกว้างประมาณ ๑๑ วา ๑๒ วา แต่คันไม้ขึ้นปรกลงไปเสียมาก ที่ยัง

วังอยู่นั่นน้อย ไม่สู้กว้างนัก แล้วเรามาขึ้นไปตามหนทางเป็นเนินสูงชันขึ้นไปหน่อยหนึ่งจึงเข้าประตูเมือง ที่ตรงประตูนั้นก่ออิฐบังคันทิง ๒ ข้างประตู ทำเป็นซุ้มหอรบ แล้วเรามาเข้าประตูไปลงที่เชิงเนินขึ้นบนพลับพลาที่เขาทำไว้รับเรabenเชิงเทินนั้น เมื่อเราขึ้นไปยืนอยู่บนพลับพลา ได้แลเห็นทางไกลมากทีเดียว ด้วยเป็นที่สูง ที่ป้อมนี้วางทำคันทิง ทางปืนก็ไปได้ไกลมากเชิงเทินนั้นจุดคันทิงแลคันทิงริมเชิงคันทิงข้างในชั้นถมสูง ๑ สอก กว้างขาดหลังเชิงเทิน ๓ วา ๒ สอก แล้วจึงลาดลงมา ไบเสมานั้นก่อด้วยศิลาแลงทั้งชั้น ไบหนึ่งยาวประมาณ ๕ สอก หนาตึก ๒ สอกคืบ มีบันไดขึ้นข้างหลังกว้างประมาณ ๒ สอกเศษ เราได้ให้มื่นสราภยขึ้นเทียบกับไบเสมาลองดู สูงพอเสมอศีรษะอยู่ในประมาณ ๓ สอกคืบ..... แล้วขึ้นมาเดินไปตามริมกำแพง หมายถึงไปเที่ยวให้รอบเมือง แต่หนทางนั้นเป็นหนทางแคบเล็ก เราจึงได้ภาพกับพระยกระบัตรไปดูทำแผนที่เมืองมาให้เรา ภาพยังไปทำแผนที่อยู่ เราจึงไปตามหนทาง ไบอยู่ข้างวัดโยธานิมิตที่ถนนนั้นสูงขึ้นไปทุกทีจนถึงกลางเนิน เราไปใกล้ศาลเจ้าหลักเมืองอยู่ข้างซ้ายมือ _____ ที่ศาลเจ้าหลักเมืองนั้นก่อกำแพงด้วยแลงสูง ๒ สอกคืบ มีศาลเจ้าอยู่ในนั้นหลังหนึ่ง กับมีโรงอะไรอีก ๒ หลัง ไม่รู้ เห็นมีแต่เครื่องบนอยู่อีกหน่อยหนึ่งก็ถึงกำแพงด้านหลัง เรามาขึ้นไปบนเชิงเทินแล้วลงจากมาขึ้นไปยืนอยู่ที่ริมหอรบซุ้มประตู เมื่อแลดูออกไปนอกกำแพง เห็นเขาพลอยแหวนถนัด..... เรากลับลงมาจากเชิงเทินแล้วขึ้นมาเลียบไปทางริมเชิงเทินหน่อยหนึ่ง จึงตัดเข้าไปในหมู่บ้านตามทางคนเดิน เห็นมีบ้านกรมการเป็นเรือนฝากระดานมียู ๓ หมู่ ไปอีกหน่อยหนึ่งถึงที่ไว้คันทิงและไว้ปืนใหญ่ปืนน้อย มีปืนเล็ก ปืนทองใหญ่หลายสิบบอก ที่ไว้คันทิงนั้นมีกำแพงก่อด้วยแลงสูง ๔ สอก มีโรง ๓ ห้อง เฉลียงรอบไว้คันทิงและปืนเล็ก เราออกจากที่ไว้อาวุธเดินมา ตาม ๒ ข้างทางนั้น มีคันชาเป็นรั้วยาวทีเดียว คูตีเขียวแกมงามนัก มาอีกหน่อยหนึ่งถึงศาลากลาง ทำไว้โตใหญ่แต่ชำรุดไป เพราะเจ้าเมืองกรมการไม่ได้เข้ามาว่าการที่นั่น มีกัณฑ์ด้วยราษฎรอยู่เสียที่เมืองเก่า มาอีกหน่อยหนึ่งถึงวัดโยธานิมิต ล้อมพังก่อด้วยแลงรอบในวัดนั้นมีโบสถ์หลังหนึ่งชื่อ ๓ วา ๕ ห้อง เฉลียงรอบมีกำแพงแก้ว ๒ ชั้น หลังโบสถ์นั้นมีพระเจดีย์กลมอยู่องค์หนึ่ง สูงแต่พื้นดินขึ้นไปประมาณ ๑๐ วา มีการเปรียญและกุฏิฝากระดาน มีพระสงฆ์อยู่ ๒๐ รูป ที่วัดแลเมืองนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สมเด็จพระยาองค์ใหญ่ ออกมาสร้างไว้สำหรับป้องกันข้าศึกศัตรูฝ่ายตะวันออก เมื่อปีมะแม สัปตศกจุลศักราช ๑๑๘๗ ที่เมืองเก่าที่ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านคนเดี๋ยวนี้นี้ แต่ซึ่งมาสร้างเมืองที่เนินวงนั้น ด้วยสมเด็จพระยาท่านเห็นว่าเป็นที่ไชยภูมิดี จึงได้สร้างป้อมเชิงเทินลงไว้ ประสงค์ว่าจะให้ราษฎรแลร้านค้ามาคึกคักในนี้ แต่ราษฎรที่มีถิ่นฐานเป็นภคภูมิแล้วก็ไม่ถอยมาได้คงอยู่ที่เดิม เป็นแต่ราษฎรใหม่มาทำเอือกสวนไร่นาก็มีบ้าง เพราะฉะนั้นจึงเป็นเมืองใหม่เมืองเก่า...”

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

เป็นที่ราชพัสดุ

สภาพปัจจุบัน

เป็นตุ๋นยอบในสมัยโบราณ ตั้งอยู่บนที่เนินสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๒ เมตร มีกำแพง
ดินที่มีเชิงเทินก่อด้วยศิลาแลงเสริมโดยรอบ ภายในราษฎรจับจองทำประโยชน์เพื่อปลูกพืชสวนเช่น
องุ่น พาราลา เงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น ด้านหน้าเป็นที่ตั้งของสำนักงานโบราณคดีได้นำ และพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติพิพิธภัณฑสถานวิ กรมศิลปากร
การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑ ตอนที่ ๓ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๕๑
มีขอบเขตเนื้อที่ คือ พื้นที่ประมาณ -

ประวัติการอนุรักษ์

พ.ศ. ๒๔๖๘ ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เนื้อที่ประมาณ ๖๒๒ ไร่ ๒ งาน ๖๘ ตารางวา
พ.ศ. ๒๔๙๕ หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร สถาปนิกชั้นพิเศษรักษาราชการแทนอธิบดีกรมศิลป
การทำหน้าที่ถึงขุนคำณวนวิจิตรผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ให้ทางจังหวัดช่วยสอดส่องดูแลด้วย
ปรากฏว่ามีราษฎรหรือเอาอิฐหรือศิลาแลงไปใช้ในการทูลถมก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ

พ.ศ. ๒๔๙๘ นายกฤษณ์ อินทโกสัย ผู้ช่วยอธิบดีกรมศิลปากรรักษาราชการแทนอธิบดีกรมศิลป
การมีหนังสือมอบอำนาจการแจ้งการครอบครองที่ดินเขตโบราณสถานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แทน
กรมศิลปากรแจ้งการครอบครองที่ดินโบราณสถานในจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๐๕ นายเสรี แนนหนา หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๕ ทำการสำรวจโบราณสถานใน
จันทบุรี ร่วมกับข้าราชการครูในจันทบุรี ได้ แก่นายประจำ ประทีปฉาย ศึกษาธิการจังหวัด นายอรุณ สุ
ระสิทธิ์ ครูทำหน้าที่เสมียน นายพลอย นิสสัย ครูใหญ่โรงเรียนวัดทองทั่ว เสนอเรื่องให้ออกหนังสือ
สำคัญที่หลวงสำหรับค่ายเนินวง อาณาเขตที่ดินในครั้งนั้นบันทึกตามทะเบียนที่ดินจากแผนที่ดินอำเภอ
เมืองจันทบุรี จำนวนเนื้อที่ ๖๒๒ ไร่ ๒ งาน ๖๘ ตารางวา ตามหลักฐาน ส.ค. ๑ ออกเมื่อ พ.ศ.
๒๔๙๘ ไว้ว่า

ทิศเหนือ จดที่ราษฎร

ทิศใต้ จดถนนแผ่นดินสายอำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอท่าใหม่

ทิศตะวันออก จดถนนแผ่นดินสายอำเภอเมืองจันทบุรี ท่าเรือท่าแฉลบ

ทิศตะวันตก จดที่ดินราษฎร

ในปีเดียวกันกรมศิลปากรได้ร้องขอให้กรมที่ดินออกหนังสือสำคัญที่ดินโบราณสถานค่ายเนินวง

พ.ศ. ๒๕๐๖ ออกหนังสือสำคัญที่หลวงเสร็จ เนื้อที่ ๒๑๐ ไร่ ๒ งาน ๑๐ ตารางวา อนุมัติให้
ราษฎรเช่าที่ดินเพื่อทำประโยชน์เก็บค่าเช่า อย่างน้อยไร่ละ ๑๕ บาทต่อปี

พ.ศ. ๒๕๑๔ จังหวัดจันทบุรีเสนอโครงการบูรณะโบราณสถานค่ายเนินวง ระบุว่าขอสร้าง
ศาลาคลุมขบวนกำแพงเพื่อประดิษฐานพระบรมรูปพรพบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางกรมศิลปากร
ขอให้พิจารณาหาที่แห่งใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๕ ราษฎรทำหนังสือขอลดค่าเช่าที่ดินเพราะผลไม้ไม่งามเหมือนที่ลุ่ม กองพันทหาร
ราบที่ ๗ กรมผสมนาวิกโยธิน ค่ายมหาสุรสิงหนาท จังหวัดระยอง ขอยืมปิ่นใหญ่นาขนาดล่ำก້อง ๔ ไร่
จำนวน ๔ กระบอกเพื่อประดับในบริเวณกองพัน

ศาลากลางจังหวัดและหอทะเบียนที่ดิน

ที่ตั้ง

ศาลากลางในเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี ประมาณรุ้งที่ ๑๒ องศา ๓๖ ลิปดา ๓๐ พิลิปดา
เหนือ และแวงที่ ๑๐๒ องศา ๐๖ ลิปดา ๒๕ พิลิปดา ตะวันออก หรือพิกัด ๔๘ PSU ๘๕๘๕๕๕ ตาม
แผนที่กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L ๗๐๑๗ ระวัง ๕๔๓๕ III พิมพ์ครั้งที่ ๓ - RTSD

สิ่งสำคัญ

1. ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า
2. หอทะเบียนที่ดินหลังเก่า

ประวัติความสำคัญ

ศาลากลางจังหวัด อำเภอเมืองจันทบุรี ได้เริ่มจัดการปกครองตาม พระราชบัญญัติลักษณะการ
ปกครองท้องที่ มีนายอำเภอ ท่านัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ คำนึงว่าการอำเภอเดิมเช่าห้องของเอก
ชนบริหารงาน ขณะนั้นฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีอยู่ ต่อมาฝรั่งเศสถอนกำลังไปยึดจังหวัดตราด จึงได้ย้ายที่
ทำการอำเภอไปอยู่ภายในค่ายทหารฝรั่งเศส คือบริเวณที่ตั้งกองพันนาวิกโยธินที่ ๒ ในปัจจุบัน เมื่อปี
พ.ศ. ๒๔๔๑ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๕๐ ทางราชการได้ส่งกองทหารเรือมาประจำการ ตั้งที่ว่าการ
อำเภอ จึงย้ายมาตั้งอยู่ในที่ดินริมถนนเบญจมาชุกทิส และเป็นที่ว่าการอำเภอเมืองจันทบุรีในปัจจุบัน

สำนักงานที่ดิน เดิมเรียกว่า หอทะเบียนที่ดินจังหวัดจันทบุรี เปิดทำการครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๑
กันยายน ๒๔๕๕ โดยเช่าตึกแถวเอกชนในย่านตลาดจันทบุรี เป็นสถานที่ทำการชั่วคราว ต่อมาในปี
พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ย้ายมาอาศัยศาลารัฐบาลมณฑลจันทบุรีหลังเก่าเปิดทำการเป็นเวลา ๒ ปี ครั้นเมื่อวันที่
๑๖ กรกฎาคม ๒๔๖๓ มีตึกชั้นเดียวตั้งอยู่ระหว่างศาลากลางจังหวัดจันทบุรี จึงได้ใช้เป็นี่ทำการในวันที่
๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

สภาพปัจจุบัน

ในปัจจุบันจังหวัดจันทบุรีได้สร้างศาลากลางประจำจังหวัดขึ้นใหม่ และได้ให้หน่วยงาน
กระทรวงศึกษาธิการ คือสำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองใช้เป็นการชั่วคราวจนกว่าอาคารสำนักงานจะ
ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๔ ตอนที่ ๑๕ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๐

มีขอบเขตเนื้อที่ คือ พื้นที่ประมาณ ๕ ไร่ ๑๒ ตารางวา

วัดพลับ

ที่ตั้ง

ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี

สิ่งสำคัญ

1. วิหารพระพุทธรูปประทับนั่ง	๔. หอไตร
2. เจดีย์	๕. พระปรารักษ์
3. หอสวดมนต์	

ประวัติสังเขป

วัดพลับเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ที่ประชาชนได้ร่วมใจกันก่อสร้างขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๐๐ โดยชาวบ้านได้อาราธนาหลวงพ่อดวง (ปัจจุบันวัดนี้ไม่มีแล้ว) ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจากวัด โบสถ์พลอยแหวนร่วมกับพระครูคงจากอยุธยาช่วยกันสร้างขึ้น ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อเดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ ตรงกับวันพฤหัสบดี เวลา ๓ โมงเช้า ฤกษ์บนภูมิปาโลฤกษ์ล่างมหาสิทธิโชคอัมฤกษ์ โชคเป็นฤกษ์มหาอุด

วัดนี้นามเดิมว่า “วัดสุวรรณคิมพุธาราม” แปลว่าอารามที่มีผลมะพลับทอง เนื่องจากมีต้นมะพลับสาขาใหญ่โต เมื่อเวลามีผลสุกเหลืองอร่ามเหมือนสีทอง อาศัยโคนต้นบำเพ็ญบุญกุศลได้เป็นอันดี ต่อมาประชาชนนิยมเรียกว่า “วัดพลับ”

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จยกทัพผ่านมาทางวัดพลับและพระองค์ได้ประทับแรมอยู่ที่วัดนี้ก่อนจะยกทัพเข้าตีเมืองจันทบุรี พระองค์และแม่ทัพนายกองตลอดจนพลทหารได้ทรงรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และรับถวายพระยอตรง ซึ่งทหารทุกคนได้รับแจกด้วยส่วนพระยอตรงที่เหลือก็นำไปบรรจุไว้ในเจดีย์ ต่อมาเจดีย์ได้แตกออกปรากฏว่ามีพระยอตรงเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีอธิษฐานป้องกันภัยได้ทั้งพื้นดินและอากาศ จนมีคำพูดในหมู่ผู้เลื่อมใสว่าพระยอตรงคือต้องพระยอตรงของวัดพลับบางกะจะ

น้ำพระพุทธมนต์ที่ประกอบพิธีที่วัดพลับ ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ น้ำพระพุทธมนต์สำหรับประกอบพระราชพิธีได้จัดทำขึ้นที่อุโบสถวัดพลับ แล้วนำไปประกอบพระราชพิธีดังกล่าว พิธีทำน้ำพระพุทธมนต์ต้องใช้พราหมณ์ทำพิธีกรรม โดยตั้งศาลเพิงคา นำเครื่องตั้งเววหัวหมู บายศรี น้ำสำหรับประกอบพิธีจะต้องนำมาจาก ๓ แห่งคือ น้ำที่ถ้ำพระนารายณ์ ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี น้ำที่สระแก้ว วัดสระแก้ว ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่และน้ำที่วัดสระวัดพลับ

สภาพปัจจุบัน

- วิหาร เป็นวิหารไม้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกขกิริยาชาวบ้านเรียกว่า “ปางสมณ” ตั้งอยู่ทางทิศเหนือด้านหน้าวัด เป็นอาคาร รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนยอดของหลังคาเป็นทรงจตุรมุข ยอดของจตุรมุขประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็ก มีการตกแต่งด้วยเครื่องลายทองที่ทำด้วยไม้แกะสลักสวยงาม ถึงแม้จะเป็นอาคารเก่าแก่ แต่ก็ยังแสดงให้เห็นร่องรอยของฝีมือช่างท้องถิ่น ในการแกะสลักลวดลายไม้ฉลุที่บริเวณช่องลงทั้ง ๔ ด้าน และเครื่องลายทองของจตุรมุขส่วนยอด

- เจดีย์ เป็นเจดีย์กลางน้ำเก่าแก่แห่งหนึ่งของวัดพลับ เป็นเจดีย์ทรงกลม ก่ออิฐถือปูนธรรมดา ไม่ประดับกระเบื้อง ยกฐานสูง ตัวองค์ระฆังมีลักษณะเล็กองค์ประกอบของเจดีย์ระฆังกลม โดยทั่วไปมีฐานประทักษิณโดยรอบมองดูสง่าโดยเฉพาะเวลาทอดเงาในน้ำ

- หอสาครมนต์ ปัจจุบันรื้อแล้วบูรณะใหม่ เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๐ โดยฝีมือช่างเมืองเหนือ เมื่อเสร็จแล้วมีผู้ถวายพระแก้วมรกตมาประดิษฐานไว้ภายใน

- หอไตร เดิมใช้เป็นที่เก็บเอกสารพระไตรปิฎก รูปทรงหอไตรขนาดกลาง สร้างอยู่ในสระน้ำตามลักษณะทั่วไปที่นิยมสร้างกันมาในอดีต เป็นอาคารทรงไทย หลังคา ๒ ชั้นทรงจั่ว โครงสร้างไม้ ตกแต่งด้วยเครื่องลายทอง มีระเบียงรอบตัวหอ การตกแต่งตามเสาและบริเวณด้านหน้าหอยังเห็นร่องรอยของการแกะสลักของลักษณะลายรดน้ำ

- พระปรางค์ ตั้งอยู่ด้านหลังเมืองไปทางซ้ายของตัวโบสถ์องค์พระปรางค์ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ ๒ ชั้น มีบันไดทางขึ้นองค์พระปรางค์ตัวองค์พระปรางค์มีชั้นทั้ง ๔ ทิศ มีมุขยื่นทั้ง ๔ ด้าน ส่วนยอดของพระปรางค์มีการซ้อนขึ้น มีฐานเชิงบาตรรองรับตัวพระปรางค์เล็ก และมีชั้นรูปปั้น ศิเษร ซึ่งประดับทั้ง ๔ ทิศ ยอดบนประดับด้วยยอดปรางค์และศรีสุร ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ค่อยจะพบมากนักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๗ ตอนที่ ๔๑ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓

มีขนาดเนื้อที่ คือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ ๒ งาน ๘๖ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

หอสาครมนต์ ปัจจุบันรื้อแล้วบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๐ โดยฝีมือช่างเมืองเหนือ เมื่อเสร็จแล้วมีผู้ถวายพระแก้วมรกตมาประดิษฐานไว้ภายใน

ป้อมไพร่พินาศ

ฉบับ

ฝ่ายบางกะซัย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

มีสำคัญ

๑. คลังกระสุนดินดำ
๒. พระเจดีย์

ประวัติสังเขป

สร้างในปี พ.ศ. ๒๓๗๔ เพื่อป้องกันข้าศึกทางทะเลในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ป้อมไพร่พินาศเป็นป้อมปืนสร้างขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) โดยพระยาอภัยพิพิธ (กระต่าย) เจ้าเมืองจันทบุรี เป็นแม่กองก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ เพื่อเตรียมรับศึกญวนที่จะยกมาทางทะเล แต่เดิมไม่มีชื่อ ต่อมาในปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ได้พระราชทานนามป้อมนี้ว่า ป้อมไพร่พินาศ คู่กับ ป้อมพิฆาตเจ้าศึก

โดย ๆ กับป้อมมีพระเจดีย์องค์หนึ่งซึ่งชาวจันทบุรีได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสมุทรเทพ จัดงานฉลองเมืองจันทบุรี เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการถอนตัวของกองทหารฝรั่งเศสที่แหลมสิงห์ ต่อมาได้รับการซ่อมแซมจนมีสภาพเช่นในปัจจุบัน

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

- คลังกระสุนดินดำ ก่อด้วยปูน ด้านหลังป้อมก่อด้วยอิฐถือปูน ด้านกว้าง ๑ เมตร ยาว ๒.๘๐ เมตร

และ

- พระเจดีย์ ก่อด้วยอิฐถือปูนอยู่บนป้อม ๑ องค์

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

สภาพปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๖๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

มีขอบเขตเนื้อที่ คือ เป็นเนื้อที่ประมาณ -

ประวัติการอนุรักษ์

ตึกแดง

ด้านหน้าแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

ประวัติวังพล

ตึกแดงเป็นอาคารที่ฝรั่งเศสสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖ (ร.ศ.๑๑๒) เพื่อเป็นที่พักทหารคราวยึดเมืองจันทบุรีในบริเวณป้อมพิฆาตข้าศึก โดยรื้ออิฐจากป้อมมาสร้าง เพื่อใช้ตึกนี้เป็นกองรักษาการณ์ และใช้สำหรับทหารที่รักษาปากน้ำแหลมสิงห์ ในครั้งนั้นฝรั่งเศสซึ่งแพ้ยุทธพลเข้าครอบครองฉนวนและเขมร ได้ยกพลเข้าประเทศไทย โดยอ้างว่าดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง คือราชอาณาจักรลาวเกือบทั้งหมด (รวมทั้งลาวกับสกลฯ) เคยเป็นของฉนวนและเขมรมาก่อนจึงถือโอกาสเข้ายึดครอง ทำให้เกิดสู้รบกับไทย ครั้งนั้นไทยต้องเสียค่าปรับราว ๔ ล้านบาท ก่อนจะจ่ายค่าเสียหายฝรั่งเศสยึดจันทบุรีไว้เป็นประกันราว ๑๑ ปี (พ.ศ.๒๔๓๖ - ๒๔๔๖) จากวิกฤติการณ์ในครั้ง ร.ศ.๑๑๒ นี้ ทำให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนครั้งสำคัญราชอาณาจักรลาวเกือบทั้งหมดรวมทั้งสิบสองจุไทย ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสรวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๔๑,๘๐๐ ตารางกิโลเมตร พลเมืองประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ คน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงดำเนินวิเทโศบายหลายประการ ในด้านต่างประเทศ ทรงแสวงหามิตรประเทศทางยุโรปซึ่งเป็นชาตินิยมอำนาจ เช่น รัสเซีย เยอรมนี เพื่อคานอำนาจกับฝรั่งเศส รวมทั้งการเสด็จเยือนประเทศฝรั่งเศส ซึ่งพระราชกรณียกิจในคราวปราบม้าพยศได้สร้างความประทับใจแก่ชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก ส่วนการจัดการบ้านเมืองในประเทศ โปรดเกล้าฯ ให้กระจายอำนาจการปกครองแบ่งออกเป็นมณฑลย้ายที่ว่าการมณฑลปราจีนบุรีจากเมืองปราจีนบุรีมาอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา เพื่อให้อยู่ใกล้ชิดจุดกันชน ทรงริเริ่มให้มีกิจการรถไฟ ปรารถนีย เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ราษฎรภูมิใจในความเป็นไทย เกิดความรักหวงแหนแผ่นดินเพิ่มเป็นทวีคูณ

โบราณสถานตึกแดงในปัจจุบัน ได้ถูกใช้เป็นอาคารห้องสมุดและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอัสสัมชัญสิงห์ ได้รับการบูรณะครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๒๑ ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในปี พ.ศ.๒๕๒๔

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

เป็นอาคารตึกชั้นเดียว สร้างด้วยอิฐตอปูน กว้าง ๙ เมตร ยาว ๓๒ เมตร เติมทาสีแดงจึงเรียกว่า ตึกแดง ภายในแบ่งเป็น ๕ ห้อง มีประตูเปิดถึงกันหมด มีระเบียงทั้งสองข้างตามแนวยาว

สภาพปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๓๑ ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๒๘
มีขอบเขตเนื้อที่ คือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ๑ งาน ๑๑.๘๖ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

ได้รับการบูรณะครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๓๖

สระแก้ว

ที่ตั้ง

ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

สิ่งสำคัญ

สระน้ำรูปทรงสี่เหลี่ยม

ประวัติสังเขป

ตามตำนานกล่าวว่า มีผู้ไปพบสระน้ำแห่งหนึ่งอยู่ในป่าใกล้กับเขาสระแก้วน้ำในสระเต็ม
มีลมและบริสุทธิ์ ในสระมีแสงสว่างเป็นวงเจียวคล้ายแก้วเป็นวงรอบสระ ประกอบกับมีเหตุอัศจรรย์อยู่
เมือง ๆ ชาวบ้านจึงนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และให้ชื่อว่าสระแก้วและน่าน้ำในสระมาใช้ในพระราชพิธี
บรมราชาภิเษก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

สภาพปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๔ ตอนที่ ๑๘ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐
มีขอบเขตเนื้อที่ คือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๒ งาน ๑๖ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

บูรณะเมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

เจดีย์และมณฑปเขาลอยแหวน

ที่ตั้ง

ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

สิ่งสำคัญ

๑. มณฑปรอยพระพุทธรบาท

๒. เจดีย์

ประวัติสังเขป

เขาลอยแหวนอยู่บนภูเขา สูงประมาณ ๑๕๐ เมตร บริเวณตีนเขามีหินสีดำ เรียกว่า หินลอย บนยอดเขามีเจดีย์องค์หนึ่งแบบลังกา สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และยังมีมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรบาท ๑ องค์

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม

เจดีย์สูง ๑๒.๗๕ เมตร ฝีมือช่างพื้นเมือง ได้มีการบูรณะในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๖ ส่วนมณฑปพระพุทธรบาทยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์จนกระทั่งปัจจุบัน

ลักษณะการถือครองที่ดิน

สภาพปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๔ ตอนที่ ๑๔๓ ลงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๐
มีขอบเขตเนื้อที่ คือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๒ ไร่ ๕๐ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

เจดีย์ ได้มีการบูรณะในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๖

คุกขี้ไก่

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๑ ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี รุ่ง ๑๒ องศา ๒๘ ลิปดา ๔๘ พลิปดาเหนือ แวง ๑๐๒ องศา ๐๔ ลิปดา ๓๖ พลิปดาตะวันออก

สิ่งสำคัญ

อาคารคุกขี้ไก่

ประวัติสังเขป

คุกขี้ไก่สร้างขึ้นโดยชาวฝรั่งเศส เพื่อใช้คุมขังนักโทษ พร้อมกับการสร้างคุกแดง เมื่อครั้งเข้ายึดครองจันทบุรี ในปี พ.ศ.๒๔๓๖ (ร.ศ.๑๑๒) ในระหว่างนั้นไทยกับฝรั่งเศสได้เกิดกรณีพิพาทกันด้วยเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสได้ยกกองทหารเข้าสู่เมืองจันทบุรี รวมทั้งสิ้นประมาณ ๖๐๐ คนเศษ แยกกันอยู่ ๒ แห่ง คือที่ตั้งอยู่ในเมืองจันทบุรี ในบริเวณที่เป็น “ค่ายทหาร”(ค่ายตากสิน) ในปัจจุบันนี้ อีกพวกหนึ่งอยู่ที่ป้อมปากน้ำแหลมสิงห์ ได้รื้อป้อมพิฆาตปิงจามิตรแล้วสร้างคุกแดงบนฐานป้อมเดิมใช้เป็นที่พักและกองบัญชาการ เรียกกันว่า “คุกแดง” แต่เดิมเชื่อกันว่าพวกฝรั่งเศสสร้างคุกขี้ไก่เป็นป้อม เรียกกันโดยทั่วไปว่า ป้อมฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสจะจับนักโทษขังไว้ในป้อมนี้แล้วเลี้ยงไก่ไว้ข้างบน ให้ไก่ขีรดหัวนักโทษ จึงเรียกว่า คุกขี้ไก่

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสลบมุม กว้างยาวด้านละประมาณ ๕.๕๐ เมตร สูงประมาณ ๑.๐๐ เมตร มีช่องประตูเข้าทางด้านทิศใต้ ๑ ประตู ด้านข้างทำเป็นช่องแคบ ๆ เพื่อระบายอากาศ ส่วนบนมีช่องสำหรับคนไม้เพื่อรองรับพื้น ชาวบ้านเล่าว่า พื้นบนใช้เป็นที่เลี้ยงไก่ เมื่อไก่ถ่ายมูลตกลงมาสู่ห้องคุมขังนักโทษซึ่งอยู่ข้างล่างหลังคาของเดิมเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง รูปทรงปิรามิด

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลแหลมสิงห์

สภาพปัจจุบัน

ได้รับการปรับปรุงบูรณะอยู่ในสภาพที่ดีพอสมควร

การขึ้นทะเบียน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดิน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๐ ง ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๕ พื้นที่โบราณสถานประมาณประมาณ ๓ งาน ๔๕ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

ในปีงบประมาณ ๒๕๒๘ กรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะโบราณสถานคุกขี้ไก่ ในวงเงิน ๑๖๕,๒๐๐.-บาท และมอบให้จังหวัดจันทบุรีดูแลรักษา

วัดตะปอนน้อย (เดิมชื่อหอไตรวัดตะปอนน้อย)

ที่ตั้ง

ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี รุ่ง ๑๒ องศา ๒๕ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาเหนือ แวง ๑๐๒ องศา ๑๐ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาตะวันออก

สิ่งสำคัญ

1. อุโบสถหลังเก่า
2. เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม และเจดีย์ทิศ

ประวัติความสำคัญ

วัดตะปอนน้อยสร้างขึ้นในปี พ.ศ.ใด และใครเป็นผู้สร้างนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากรูปแบบสถาปัตยกรรม ถิ่นนิษฐานว่าวัดตะปอนน้อยนี้น่าจะสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรืออาจจะคอนปลายขอมสมัยอยุธยา เนื่องจากลักษณะของเจดีย์ที่เหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นรูปแบบศิลปะเจดีย์ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนอุโบสถนั้นเป็นศิลปะแบบผสมผสาน ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนัง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อุโบสถหลังเก่า

- อุโบสถหลังเก่าเป็นอาคารขนาด ๕ ห้อง ก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง ภายในตัวอุโบสถมีเสาไม้ไปรับโครงหลังคา ขนาดของอุโบสถ กว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร และยาวประมาณ ๑๓.๐๐ เมตร และสูงประมาณ ๑๑.๐๐ เมตร ผนังของอุโบสถหนาประมาณ ๐.๖๐ เมตร มีประตู ๒ ประตูเป็นทางเข้าทางค้ำหน้าเพียงด้านเดียว ด้านข้างมีหน้าต่างด้านละ ๔ ช่อง ส่วนด้านหลังมีอีก ๒ ช่อง กรอบประตูหน้าต่างมีลายปูนปั้น ส่วนบานประตูหน้าต่างทำด้วยไม้สักแผ่นเรียบ ภายนอกไม่พบร่องรอยการเขียนลายลงรักปิดทองให้เห็นหน้าบันเป็นไม้สักแกะสลัก ตอนล่างเป็นรูปเทวดา ส่วนตอนบนเป็นลายเครือเถาไม้รูปพระอินทร์ทรงช้าง เอราวัณอยู่ตรงกลาง

- จิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องทศชาติ กระจ่างคันไม้ เพดาน เป็นรูปพระจันทร์ ดวงดารา ราชมารดา นก หงส์ ประตู หน้าต่าง เขียนรูปทวารบาล คอสองเป็นภาพเทพชุมนุม

เจดีย์

เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม เจดีย์ทิศ ฐานชั้นล่างเป็นฐานหน้ากระดานรูปแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นซุกมาลัยเถากลม ซ้อนกัน ๕ ชั้นรองรับหน้ากระดานลูกแก้วอกไก่และองค์ระฆังกลมตามลำดับ ส่วนยอดหักหายไป

ลักษณะการถือครองที่ดิน

วัดตะปอนน้อย

สภาพปัจจุบัน

ปัจจุบันหอไตร ได้พังลงมาทั้งหลังแล้ว ทางวัดยังเก็บชิ้นส่วนไม้ไว้ได้ฐานศาลาเกือบครบทั้งหลัง

การขึ้นทะเบียน

- ประกาศขึ้นทะเบียน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๖๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘
- ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ มีพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๒ ไร่ ๓ งาน ๘๒ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

พ.ศ. ๒๔๕๕ ขุนคำฉนวนวิจิตรผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีแจ้งเรื่องหอไตรวัดตะปอนน้อยหักพัง วัดเก็บชิ้นส่วนที่มีลวดลายไว้บางส่วน

พ.ศ. ๒๕๑๒ ทำหลังคาตั้งกะตีดลุมอุโบสถแทนกระเบื้องดินเผาของเดิม

พ.ศ. ๒๕๒๕ ซ่อมหลังคา และอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง

พ.ศ. ๒๕๔๐ ซ่อมหลังคา

หมายเหตุ เดิมประกาศขึ้นทะเบียน หอไตรในวัดตะปอนน้อย ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๖๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ ต่อมาหอไตรหลังนี้ชำรุดทรุดพังจนหมดสภาพเป็นโบราณสถาน จึงประกาศเพิกถอนหอไตรนี้ออกจากทะเบียนโบราณสถาน ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕

วัดคลองน้ำเค็ม

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๕ ตำบลพลิว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี รุ่ง ๑๒ องศา ๓๐ ลิปดา ๐๔ พิลิปดา
เหนือ แวงที่ ๑๐๒ องศา ๐๘ ลิปดา ๒๒ พิลิปดา ตะวันออก พิกัด ๔๘ PSU ๘๘๖๘๔๑ ตามแผนที่
ทหาร ลำดับชุด L ๗๐๑๗ ระวาง ๕๔๓๔ III มาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ พิมพ์ครั้งที่ ๓ - RTSD

สิ่งสำคัญ

อุโบสถหลังเก่าและกำแพงแก้ว

ประวัติความสำคัญ

วัดคลองน้ำเค็มนี้สร้างขึ้นเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ประมาณว่ามีอายุราว ๒๐๐ ปี ปรากฏหลักฐานครั้งแรกเมื่อปีระกา ประมาณ พ.ศ.๒๔๑๕ มีเค้าเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่ามีพระภิกษุรูปหนึ่ง รุดลงมาจากทางเหนือ จาริกแสวงบุญมาในท้องถิ่นนี้ ได้กางกลดพักอยู่ ณ ที่ตั้งวัดนี้ ท่านมีความสามารถ ในทางวิปัสสนากรรมฐานอันแรงกล้าโดยเฉพาะทางเมตตาภาวนา สามารถภาวนาให้ไก่ป่าเข้ามากินข้าว ในฝ่ามือของท่านได้ ท่านเห็นว่าที่นี้เป็นทำเลอันเหมาะสมจึงได้ริเริ่มจัดตั้งวัดนี้ขึ้น ในครั้งนั้นจึงปรากฏ นามในภายหลังว่า “วัดเขาทองคลองน้ำเค็ม” เหตุที่เรียกชื่อว่า “วัดภูเขาทองคลองน้ำเค็ม” นั้นเพราะเหตุว่า ที่ตั้งวัดอยู่ในระหว่างภูเขาเล็ก ๆ ลูกหนึ่งที่อยู่บริเวณวัดกับลำคลองน้ำเค็ม จึงขนานนามที่ตั้งวัดให้พ้อง กับลำคลองและภูเขา จึงชื่อว่า “วัดภูเขาทองคลองน้ำเค็ม” ภายหลังชื่อ ภูเขาทองหายไป เพราะคนไม่นิยม เรียก แต่นิยมเรียกว่า “วัดคลองน้ำเค็ม”

ครั้น พ.ศ.๒๔๔๔ สมัยหลวงพ่อดิ่ง เป็นเจ้าอาวาส ทายกทายิกาได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่ง ทางทิศใต้วัดนี้แยกมาจากวัดเดิมมีอาณาเขตติดต่อกัน มีชื่อในครั้งแรกว่า “วัดคลองน้ำเค็มใหม่” แต่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดคลองน้ำเค็มใต้” หรือ “วัดนอก” ทางการให้ชื่อว่า “คณะใต้” ส่วนวัดเดิมนั้นทางการให้ชื่อว่า “คณะเหนือ” ส่วนชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “วัดคลองน้ำเค็มเหนือ” วัดคลองน้ำเค็มเหนือมีเจ้าอาวาส ต่อจากหลวงพ่อดิ่ง คือท่านพระครูบรรหารธีรธรรม (ฮ็อก จนทสุจัญญ) ท่านเป็นเจ้าคณะแขวงอำเภอ แห่ลมถึงห้าร้อย

เมื่อท่านพระครูบรรหารธีระธรรม(ฮ็อก จนตสุจฺจโย) เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็มเหนือมรณะภาพแล้วทางราชการได้ประกาศรวมวัดทั้งสองเป็นวัดเดียวกัน เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๕๒ ให้ชื่อว่า วัดคลองน้ำเค็ม

ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนัง

- อุโบสถหลังเก่าวัดคลองน้ำเค็ม เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาด ๓ ห้อง ฐานผนังประดับชั้นด้วยบัวคว่ำ บัวหงาย เส้นลวดและหน้ากระดานสูงขึ้นไปจนถึงใต้กรอบวงกบหน้าต่าง

- ฐานผนัง ประกอบด้วย บัวคว่ำ บัวหงาย เส้นลวดและหน้ากระดานสูงประมาณ ๑.๐๐ เมตร ขึ้นไปรับวงกบหน้าต่าง

- ผนัง เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบทั้ง ๒ ด้าน สูงประมาณ ๔.๕๐ เมตร เขตด้านในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังสวยงามและได้รับการอนุรักษ์แล้ว

- ประตูหน้าต่าง เป็นบานไม้เรียบ ไม่มีลวดลายสักหรือลายลงรักปิดทองแต่อย่างใด ในแต่ละด้านของผนังมีหน้าต่างด้านละ ๓ ช่อง ขนาดช่องละ ๐.๗๕ x ๑.๖๐ เมตร ส่วนประตูทางเข้าอุโบสถด้านหน้ามี ๒ ช่องทาง ขนาด ๐.๘๕ x ๒.๒๕ เมตร ส่วนทางด้านหลังอุโบสถมีประตูอีก ๑ ช่องซึ่งขนาดเท่ากัน

- หลังคา เป็นหลังคาโครงสร้างไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หลังคามีลักษณะซ้อนกัน ๒ ชั้น ช่วงล่างหรือหลังคาพะไลคลุมลานประทักษิณซึ่งยื่นเป็นชายคาออกจากตัวผนังอุโบสถ ประมาณ ๑.๒๐ เมตร ส่วนบนคลุมคลุมตัวอุโบสถทั้งหมด

- จักรกรอบประตู - หน้าต่าง เป็นจั่วบนกรอบประตูหน้าต่างที่มีลายเขียนสี

- เสา เป็นเสาไม้กลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๐.๓๐ เมตร ขึ้นไปรับ โครงหลังคาซึ่งเสาไม้นี้ฝังอยู่ในผนังด้านในและจมในผนังประมาณครึ่งหนึ่งของหน้าตัดเสา

- ลานประทักษิณ เป็นลานดินทราย ในส่วนที่ติดกับผนังกว้างประมาณ ๑.๐๐ เมตร ปูด้วยอิฐดินเผาที่ใช้ก่อผนัง ส่วนนอกจากนั้นเป็นดินทรายโดยทั่วไป

- กำแพงแก้ว เป็นกำแพงก่ออิฐฉาบปูนและประดับด้วยบัวและเส้นลวด หัวเสาบริเวณมุมทางเข้าประดับด้วยหัวเม็ด ซึ่งเป็นหัวเม็ดก่ออิฐฉาบปูนเช่นเดียวกับตัวกำแพง

- ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่ฝาผนังเป็นภาพพุทธประวัติ ช่วงล่างเขียนภาพคนแบก เพดานมีภาพครุฑ นกยูง นาคเกี่ยว รามสูร เมฆขลา และพญานาค เสาภายในอุโบสถเขียนภาพมังกร

- พื้นภายในอุโบสถ เป็นพื้นปูด้วยกระเบื้องซีเมนต์

การขึ้นทะเบียน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๒ ไร่ ๘๐ ตารางวา ประวัติการอนุรักษ์

พ.ศ. ๒๕๔๐ บูรณะอุโบสถโดย สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ ๔ หลังจากอนุรักษ์ตัวอาคารเสร็จจึงมีการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง โดยส่วนอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

วัดเขาน้อย (วัดสังขรคีรี)

ที่ตั้ง

ตำบลคบบาง อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี รุ่ง ๑๒ องศา ๓๑ ลิปดา ๑๕ พิลิปดาเหนือ
แวง ๑๐๒ องศา ๐๘ ลิปดา ๒๕ พิลิปดา ตะวันออก พิกัดแผนที่ ๔๘ PSU ๘๕๓๘๕๖ ระวาง ๕๔๓๔ III

สิ่งสำคัญ

1. อุโบสถหลังเก่า
2. เจดีย์

ประวัติความสำคัญ

วัดเขาน้อยเป็นวัดโบราณ พบหลักฐานในทะเบียนวัดที่วัดราชอาณาจักรของกรมการศาสนาว่าได้รับอนุญาตให้สร้างวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๕ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนัง

อุโบสถหลังเก่า เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๓ ห้อง กว้าง ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๑.๕ เมตร ตัวอาคารตั้งอยู่บนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เครื่องบนเป็นเครื่องไม้ หลังคาลาด ๒ ชั้น มุงกระเบื้อง มีชายคารองรับทั้งสี่ด้าน

จิตรกรรมฝาผนังอยู่ในอุโบสถ ฝาผนังเป็นภาพพุทธประวัติ ดอกไม้ร่วง บานแพและเป็นภาพทหารฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เพดานเป็นภาพดวงดารา และภาพจับพญากาเหือก

เจดีย์ ตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถ องค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสูงเป็นฐานเขียง เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ประกอบด้วย ๔ ด้าน องค์ระฆัง และส่วนยอด ซึ่งองค์ระฆังค่อนข้างเพรียว

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

วัดเขาน้อย (วัดสังขรคีรี)

สภาพปัจจุบัน

-

การขึ้นทะเบียน

ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอนพิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน ๑๕ ตารางวา

ประวัติการอนุรักษ์

- ได้รับการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังแล้วเมื่อปี ๒๕๓๕ โดยฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง

เมืองตราด

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

จังหวัดตราด เป็นเมืองตั้งแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการปรับปรุงการปกครองบ้านเมืองครั้งใหญ่ จัดหัวเมืองออกเป็นหัวเมืองชั้นเอก โท ตริ จัตวา ก็ไม่ปรากฏว่าเมืองตราดเป็นหัวเมืองชั้นไหน สันนิษฐานว่า เมืองตราดยังคงไม่ได้ตั้งเมือง เมื่อตรวจสอบกับแผนที่ประวัติศาสตร์ของกรมแผนที่ทหารบก รัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร ก็ปรากฏว่ามีแต่เพียง “บ้านบางพระ” ยังไม่ได้เรียกว่า “เมืองตราด”

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึกในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้วสมเด็จพระเจ้าตากสินได้มาตั้งตัวอยู่ที่จันทบุรี ได้ยกกองทัพเรือมายังเมืองตราด พวกกรมการเมือง ราษฎรพากันอ่อนน้อมโดยดี ขณะนั้นมีตำบलगิ๊นคำขายมาทอดสมอยู่ที่ท้องทะเลปากแม่น้ำเมืองตราดหลายลำ สมเด็จพระเจ้าตากสินตั้งให้เรียกตัวนายตำบलगิ๊นเข้ามาเข้าเฝ้าโดยดี แต่พวกจีนตำบलगิ๊นเหล่านั้นขัดขืนต่อสู้จึงเกิดรบกันขึ้นคืนหนึ่งกับครั้งวัน จึงตีตำบलगิ๊นได้ทั้งหมด จีนเจียนนายตำบलगิ๊นใหญ่หัวหน้ายอมสวามิภักดิ์นำบุตรหญิงมาถวายพร้อมด้วยข้าของต่างๆ วันนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินก็ยกกองทัพกลับเมืองจันทบุรีเพื่อเตรียมทำสงครามกู้เอกราชของชาติไทยต่อไป

ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ประเทศไทยได้ตกลงทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ.๑๒๒) ยอมยกจังหวัดตราดและเกาะทั้งหลายตั้งแต่แหลมสิงห์ไปถึงเกาะกูด ตลอดจนเมืองประจันตคีรีเขต(เกาะกง) ให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากจังหวัดจันทบุรี สัญญานี้ได้ให้สัตยาบันกันเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ.๑๒๓) และกองทหารฝรั่งเศสออกจากจันทบุรีตามสัญญาเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ.๑๒๓) และต่อจากนั้น ประเทศไทยก็ได้มอบหมายจังหวัดตราด ตลอดจนเกาะต่าง ๆ ให้ฝรั่งเศสเข้าปกครอง ตั้งแต่วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ.๑๒๓) เป็นลำดับมา จนกระทั่งถึงวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ.๑๒๖) ประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญามอบใหม่ขึ้นยอมยกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศสฝรั่งเศสยอมมอบจังหวัดตราด ตลอดจนเกาะต่าง ๆ ตั้งแต่แหลมสิงห์ไปถึงเกาะกูดกลับคืนมาสู่อธิปไตยของไทย (ส่วนเมืองประจันตคีรีเขต “เกาะกง” นั้นไม่ได้กล่าวถึง) ครั้งนั้นพระยามหาอำมาตยาธิบดี ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระศรีสทเทพ ตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยได้เป็นหัวหน้าผู้แทนรัฐบาลไทย ฝ่ายฝรั่งเศสมีมองซิเออร์รูซโซซิดัง เมืองกำปอดเป็นหัวหน้าผู้แทนรัฐบาลฝรั่งเศส ได้กระทำพิธีส่งและรับมอบกัน ณ หน้าศาลากลาง จังหวัดตราด

ต่อจากนั้นเมื่อคราวสงครามอินโดจีน จังหวัดตราดยังมีชื่อทางยุทธนาวิที่เกาะช้าง การยุทธระหว่างเรือลामอดปิเกต์ของฝรั่งเศสกับเรือรบหลวงธนบุรีแห่งราชนาวีไทย

ปูชนียวัตถุและปูชนียสถานทางศาสนาที่สำคัญได้แก่วัดโบสถ์ ซึ่งนับเป็นวัดที่เก่าแก่สำหรับจังหวัดนี้ สันนิษฐานว่าสร้างมาแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อครั้งทัพกรุงยกมาปราบพวกราชวงศ์

นี้เคยใช้เป็นสถานที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการจังหวัดตราดมาตั้งแต่สมัยการปกครอง
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

หลักเมือง เจ้าพ่อหลักเมืองแห่งจังหวัดตราดเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั้งไทยและจีน
โดยทั่วไปมาก ถือว่าศักดิ์สิทธิ์บนบานศาลกล่าวอะไรต่าง ๆ ก็มักสำเร็จตามความปรารถนา แต่น่าเสียด
ดายว่าไม่ทราบประวัติอันแน่นอนว่าสร้างขึ้นแต่สมัยใดมีประวัติเป็นมาอย่างไร ทราบแต่เพียงว่า
เดือนหกขึ้นหกค่ำเป็นวันพลีเมืองเท่านั้น

วัดบุปผาราม

ที่ตั้ง

วัดบุปผาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านปลายคลอง ตำบลบางกระเจาะ อำเภอเมืองฯ จังหวัดตราด
 รั้ง ๑๒ องศา ๑๔ ลิปดา ๕๗ พิลิปดาเหนือ และแวง ๑๐๒ องศา ๒๕ ลิปดา ๕๗ พิลิปดาตะวันออก
 หรือที่พิกัด ๔๘ PTU ๒๗๘๕๕๓ ตามแผนที่ประเทศไทยของกรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L ๗๐๑๗
 ะวาง ๕๔๓๓ II มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ พิมพ์ครั้งที่ ๑ RTSD

สิ่งสำคัญ

๑. อุโบสถ
๒. วิหารพระพุทธไสยาสน์ (วิหารพระนอน)
๓. วิหารฝากระดาน
๔. มณฑปพระพุทธบาทศิโรย
๕. เจดีย์เหลี่ยมขนาดเล็ก
๖. มณฑปปรอยพระพุทธบาท
๗. มณฑปหลวงพ่อโ
๘. หอสวดมนต์
๙. ศาลาการเปรียญหรือโรงธรรม
๑๐. ศาลาการเปรียญ
๑๑. กุฏิราย
๑๒. หอสวดมนต์
๑๓. พิพิธภัณฑ์วัดบุปผาราม

ประวัติสังเขป

จากหลักฐานทะเบียนที่กรมการศาสนาซึ่งได้ตรวจสอบเมื่อ ปีพ.ศ. ๒๕๒๕ ระบุว่าวัดบุปผารามสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาโดย “หลวงเมือง” เป็นผู้สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๕๑ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๑๒ - ๒๑๕๕) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๕ - ๒๒๓๑)

สำหรับหลักฐานด้านโบราณคดีที่มีปรากฏในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่จัดเป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยายังคงมีให้เห็นอยู่บ้างในปัจจุบัน เช่น พระพุทธรูป และเครื่องเบญจรงค์

วัดบุปผารามนี้เป็นชื่อเรียกกันอย่างเป็นทางการ ส่วนชาวบ้านมีชื่อเรียกกัน ๓ ชื่อ เช่น “วัดเนินหย่อง” “วัดปากทาง” หรือ วัดปลายคลอง ส่วนที่สาเหตุได้เปลี่ยนเป็น “วัดบุปผาราม” นั้น เล่ากันว่า เมื่อก่อนในพื้นที่ที่ตั้งวัดนั้นมีพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลมากมายหลายชนิด ออกดอกออกผลส่งกลิ่นหอมกระจายไปทั่ว และยังมีไม้สมุนไพรที่ใช้ทำยาและใช้ปรุงเป็นน้ำอบ น้ำหอม นอกจากนี้เมื่อครั้งที่คณะสำรวจ ตำรวจที่เพื่อจะสร้างวัดก็ได้มาพบเนินแห่งนี้และได้กลิ่นดอกไม้หอมอบอวลไปทั่วบริเวณ แต่หาต้นไม้ที่มาของกลิ่นไม่พบ จึงมีความเห็นว่างคงเป็นนิมิตหมายที่ดีจึงตกลงสร้างวัดที่นี้เป็นตั้งชื่อ วัดบุปผาราม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

๑. อุโบสถ

อุโบสถวัดบุปผาราม เป็นอาคารก่อศิลาแลงถือปูน ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐ เมตร หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ เป็นหลังคาชั้นซ้อน ๓ ชั้น มีมุขด้านหน้า ฝาผนังด้านในและฝาเพดานมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ผนังเขียนรูปลายกระบวนจีน เกราะเพชร พวงเพ็ชร์อุบะ เครื่องบูชา ดอกพุดตาน ก้านแย่ง วรรณกรรมจีน หงส์ พระพุทธรูปปางเทศนา เพดานเป็นภาพ ดวงดารา และลายพันธุ์พฤกษา เสาเขียนลายมังกรคั่นเมฆพันเสา

๒. วิหารพระพุทธไสยาสน์ (วิหารพระนอน)

เป็นวิหารก่อด้วยศิลาแลงถือปูน ขนาดกว้าง ๔.๕๐ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร หลังคาซ้อน ๒ ชั้น มีหลังคาพระไลค์ด้านหน้า ภายในมีจิตรกรรมฝาผนัง ฝาผนังเขียนลายกระบวนจีน ดอกไม้ร่วง ม่านพันธุ์พฤกษา เแทรกด้วยภาพสัตว์ เพดานเขียนลายกระบวนจีนแทรกด้วยภาพสัตว์

๓. วิหารฝากระดาน

เป็นวิหารหรืออุโบสถเดิม ฐานก่ออิฐหรือศิลาแลงถือปูน ฐานแอ่นโค้งเล็กน้อยแบบเรือสำเภา เช่นเดียวกับฐานโบสถ์วิหารในสมัยอยุธยาตอนปลาย หลังคาเป็นหลังคาชั้นเดียวและมีหลังคาพระไลค์คลุมรอบอีกชั้นหนึ่ง ส่วนฝาผนังเป็นไม้ เจดีย์เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ย่อมุมไม้สิบสอง ก่อด้วยศิลาแลง ฉาบปูน ฐานขนาด ๓.๐ x ๓.๐ เมตร สูงราว ๖.๐ เมตร

๔. มณฑปพระพุทธบาทสี่รอย

มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฝาผนังเป็นรูป พระพุทธรูปและพระอัครสาวก จัณเรือนแก้ว อสุภกรรมฐาน ภาพบุคคล เพ็ชร์อุบะ ดอกไม้ร่วง

๔. เจดีย์เหลี่ยมขนาดเล็ก ย่อมุมไม้สิบสอง ก่อด้วยศิลาแลงฉาบปูน

๕. มณฑปรอยพระพุทธบาท

มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฝาผนังเป็นรูปพระปาดะไลค์ และลายดอกไม้ร่วง ลายเพ็ชร์อุบะ ค้างคาว ผีเสื้อ นก ฤๅษี คนมีหัวเป็นกวาง

๖. มณฑปหลวงพ่อโ

พระครูสาครพิสุทธิสร้างขึ้นทับซ้อนรากฐานของเจดีย์ทรงปราสาทที่พังทลายไป มีจิตรกรรมฝาผนัง ฝาผนังเขียนภาพภูเขา ลายดอกไม้

๘. หอสวดมนต์ เป็นศาลาไม้ยกพื้นสูง

๙. ศาลาการเปรียญหรือโรงธรรม

๑๐. ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญเป็นอาคาร ไม้ยกพื้นสูง ขนาดกว้าง ๙.๕๐ เมตร และยาว ๑๓.๓๐ เมตร หลังคาทรงปั้นหยา

๑๑. กุฏิราย

กุฏิรายเป็นอาคาร ไม้มีขนาดกว้าง ๒.๐ เมตร ยาว ๔.๐ เมตร ปลูกอยู่เป็นกลุ่มเดียวกันจำนวนทั้งหมด ๑๒ หลัง

๑๒. หอสวดมนต์

หอสวดมนต์เป็นอาคาร ไม้ขนาดกว้าง ๙.๐ เมตร ยาว ๑๓.๕๐ เมตร รูปแบบของอาคารเป็นทรงไทยพื้นยกสูง หน้าจั่วหรือหน้าบันเป็นรูปเทพพนมในซุ้มกนกลายก้านขด หลังคามีเครื่องสูงประดับครบถ้วน

๑๓. พิพิธภัณฑสถานวัดบุญผาราม

เป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุ เช่นพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปแบบสุโขทัย พระพุทธรูปทรงเครื่องปิดทอง พระพุทธรูปนูนเงิน นูนทอง ฯ เครื่องถ้วยแบบต่างๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานเมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๕

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

วัดบุญผาราม

สภาพปัจจุบัน

การขึ้นทะเบียน

ประกาศขึ้นทะเบียนวัดบุญผารามเป็นโบราณสถานของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๐ ง ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๕ โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนได้แก่ อุโบสถ วิหารพระพุทธไสยาสน์ วิหารฝากระดาน มณฑป หอสวดมนต์ หอ-ระฆัง ศาลาการเปรียญ และกุฏิราย
ประวัติการอนุรักษ์

เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังคาทรงปั้นหยา มุงกระเบื้องซีเมนต์ลอนลูกฟูก มีมุขยื่นด้านหน้า และด้านข้างทั้งสองด้าน มีบันไดทางขึ้นสองข้างของมุขด้านหน้า มีระเบียงด้านหน้าตลอดกว้าง ๒ เมตร แบ่งห้องออกเป็นห้อง ๆ มีผนังกันแดดละห้อง ขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๔ เมตร พื้นไม้กระดาน ขนาด ๑" x ๘" บังใบ ประตูและหน้าต่างบานเปิดดูภายในลูกฟูก หลังคาเป็นเครื่องไม้ตัวอาคารหันหน้าไปทางทิศใต้ สภาพส่วนใหญ่ชำรุดเสียหายทั้งอาคาร หลังคารั่ว ชายคาผุพัง ฝาเพดานชำรุด พื้นอาคารและบันไดชำรุด ทางจังหวัดคราดได้ของงบประมาณซ่อมแซมอาคาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐.- บาท แต่ไม่ได้รับงบประมาณ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับงบ ๓๐,๐๐๐.- บาท ซึ่งทำได้เพียงเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่และไม้เครื่องบนชำรุด ปี ๒๕๐๗ ได้รับงบซ่อมแซมอีก ๑๓๐,๐๐๐.- บาท แต่ไม่เพียงพอ ทางจังหวัดขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณเป็นค่าซ่อมแซมบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดกับเรือนรับรอง เป็นเงิน ๘๐,๐๐๐.- บาท และส่งคืน ๕๐,๐๐๐.- บาท

จนปี ๒๕๐๘ จังหวัดจึงได้รับงบประมาณจัดสร้างศาลากลางใหม่ ส่วนศาลากลางหลังเก่าจึง มี ส่วนราชการไม่กี่หน่วยงานขอใช้ต่อ จนปัจจุบันเหลือเพียงสำนักงานทรัพยากรธรณีจังหวัด สำนักงาน ประชาสัมพันธ์จังหวัด และสำนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ เท่านั้น

ทำให้การดูแลรักษาซึ่งหากปล่อยไว้นานไปจะยิ่งชำรุดทรุดโทรมและผุพังมากยิ่งขึ้น เพราะ หลังคาไม่สามารถป้องกันน้ำฝนได้ และปริมาณฝนที่มีชุกในจังหวัดตราดอันเป็นสาเหตุของการผุ เปื่อยของเนื้อไม้จนอาจไม่สามารถซ่อมแซมได้ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมโดยด่วน

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

ที่ราชพัสดุ

สภาพปัจจุบัน

ได้รับความเสียหายเพราะเกิดเพลิงไหม้ อยู่ในระหว่างการก่อสร้างใหม่ตามแบบเดิม

การทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอน พิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๕

ประวัติการอนุรักษ์

วัดลำควน

ชื่อทางราชการ วัดลำควน
ที่ตั้ง ตำบลหนองเสม็ด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด
สิ่งสำคัญในวัด

ฐานเจดีย์ก่อด้วยศิลาแลง

ประวัติสังเขป

-

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เป็นฐานเจดีย์ก่อด้วยศิลาแลง บางส่วนเสริมด้วยอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาว ๕.๕ x ๕.๕ เมตร เสาที่ปรากฏหลักฐานมีฐาน ๒ ชั้น ฐานชั้นแรกเป็นฐานเขียง และฐานชั้นที่สองเป็นฐานบัวซ้อนมุม ส่วนบนพังทลายไปเกือบหมด เข้าใจว่าแต่เดิมเจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์สอหิน และฉาบปูนในภายหลัง

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล)

วัดลำควน

สภาพปัจจุบัน

-

การขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๕ ตอน พิเศษ ๓๘ ง ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑

ประวัติการอนุรักษ์

-

จังหวัดระยอง

ชื่อโบราณสถาน	ที่ตั้ง		ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			พื้นที่โบราณสถาน ประมาณ
	ตำบล	อำเภอ	เล่ม	ตอนที่	ลงวันที่	
๑. เจดีย์เก่าวัดเก้ง	-	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๖	๑ งาน ๕๗.๘๐ ตรว.
๒. วัดโขคทิมธาราม	ท่าประคู้	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๒๐	๔ ไร่ ๔๕.๘๘ ตารางวา
๓. วัดลุ่มมหาชัยชุมพล	ท่าประคู้	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๒๐	๒ ไร่ ๑ งาน ๗๓ ตรว.
๔. วัดราชบัลลังก์	ทางเกวียน	แกลง	๑๑	พิเศษ	๖	๔ ไร่ ๘๑ ตารางวา
๕. วัดนาตาขวัญ	นาตาขวัญ	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๑๗	๗ ไร่ ๑ งาน ๘๕ ตรว.
๖. วัดบ้านค่าย	บ้านค่าย	บ้านค่าย	๑๑	พิเศษ	๑๗	๕ ไร่ ๓๓ ตารางวา
๗. วัดอุดมธัญญาวาส	ทุ่งควายกิน	แกลง	๑๑	พิเศษ	๑๗	๓ ไร่ ๓ งาน ๕๔ ตารางวา
๘. วัดเขากระโดน	ซากโค่น	แกลง	๑๑	พิเศษ	๑๗	๒ ไร่ ๑ งาน ๗๕ ตารางวา
๙. เจดีย์กลางน้ำ บ้านปากน้ำ	ม.๓ ปากน้ำ	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๑๗	๒ ไร่ ๓ งาน ๖๔ ตรว.
๑๐. วัดตะพงใน	๘๕ บ้านตะพง ใน ม.๑ ตะพง	เมืองฯ	๑๑	พิเศษ	๑๗	๓ ไร่ ๒๔ ตารางวา

จังหวัดจันทบุรี

ชื่อโบราณสถาน	ที่ตั้ง		ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			พื้นที่โบราณสถาน ประมาณ
	ตำบล	อำเภอ	เล่ม	ตอนที่	ลงวันที่	
๑. วัดพะเนียงค	คลอง นารายณ์	เมืองฯ	๕๒	๖๕	๘ มี.ค.๒๔๖๘	-
๒. ศาลากลางจังหวัดจันทบุรี และหอทะเบียนที่ดินหลังเก่า	ในเมือง	เมืองฯ	๕๔	๖๕	๑๖ ส.ค.๒๔๕๐	๕ ไร่ ๑๒ ตารางวา
๓. ค่ายเนินวง	บางกะจะ	เมืองฯ	๖๑	๓	๕ ม.ค.๒๔๕๖	๒๗๐ ไร่ ๒ งาน ๗๐ ตารางวา
๔. วัดพลับ	บางกะจะ	เมืองฯ	๕๖	๔๑	๑๔ มี.ค.๒๔๕๓	๔ ไร่ ๒ งาน ๕๖ ตารางวา
๕. ป้อมไพร่ทาส	บางกะซัย	แหลมสิงห์	๕๒ ๑๑๕	๖๕ พิเศษ	๘ มี.ค.๒๔๖๘ ๒๖ ธ.ค.๒๔๕๕	- ประมาณ ๑๗ ไร่ ๕๘ ตารางวา
๖. ดึกแดง	ปากน้ำแหลม สิงห์	แหลมสิงห์	๑๐๒	๓๑	๑๒ มี.ค.๒๔๖๘	๑ ไร่ ๑ งาน ๑๑.๘๗ ตารางวา
๗. สระแก้ว	พลอยแหวน	ท่าใหม่	๑๐๔	๑๘	๑ ก.พ.๒๔๕๐	๒ งาน ๑๖ ตารางวา
๘. เจดีย์และมณฑป เจ้าพลอย แหวน	พลอยแหวน	ท่าใหม่	๑๐๔	๑๔๓	๒๘ ก.ค.๒๔๕๐	๒ ไร่ ๕๐ ตารางวา
๙. คูขี้ไก่	ปากน้ำแหลม สิงห์	แหลมสิงห์	๑๑๓	พิเศษ ๕๐ ง.	๑๘ ธ.ค.๒๔๕๖	๓ งาน ๔๕ ตรว.
๑๐. วัดคลองน้ำเค็ม	พลับ	แหลมสิงห์	๑๑๕	พิเศษ ๓๘ ง.	๒๐ พ.ค.๒๔๕๑	๒ ไร่ ๘๐ ตารางวา
๑๑. วัดเขาน้อย	คมบาง	เมืองฯ	๑๑๕	พิเศษ ๓๘ ง.	๒๐ พ.ค.๒๔๕๑	๓ ไร่ ๓ งาน ๖๕ ตารางวา
๑๒. หอไตรวัดตะปอนน้อย	ตะปอน	ขลุง	๕๒	๖๕	๘ มี.ค.๒๔๖๘	ประกาศกรมศิลปากร เพิกถอน บส. ประกาศ ๒๕ ก.ค.๒๕๐๕
วัดตะปอนน้อย			๑๑๕	พิเศษ ๓๘ ง.	๒๐ พ.ค.๒๔๕๑	๒ ไร่ ๓ งาน ๕๒ ตารางวา
๑๓. วัดเกวียนหัก	เกวียนหัก	ขลุง	๑๑๕	พิเศษ ๑๒๕ ง.	๒๖ ธ.ค.๔๕	๘ ไร่ ๑ งาน ๕๖ ตารางวา
๑๔. วัดตะกาดเจ้า	ตะกาดเจ้า	ท่าใหม่	๑๑๕	พิเศษ ๑๒๕ ง.	๒๖ ธ.ค. ๒๔๕๕	๓ ไร่ ๑ งาน ๓๘ ตารางวา

จังหวัดตราด

ชื่อโบราณสถาน	ที่ตั้ง		ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			พื้นที่โบราณสถาน ประมาณ
	ตำบล	อำเภอ	เล่ม	ตอนที่	ลงวันที่	
๑. อาคารเรือนไม้ ๓ ชั้น (จวนเรจิด้ง กัมปอร์ต)	บางพระ	ประณีต	๑๐๕	๑๘๘	๑๖ พ.ย. ๒๕๓๑	๑ งาน ๗๘ ตารางวา
๒. เขาคะปิยะ	ประณีต	เขาสมิง	๕๓	๑๐๗	๓๑ ส.ค. ๒๕๑๕	๑๕ ไร่ ๓ งาน
๓. วัดบุปผาราม	บางกระแจะ	เมืองฯ	๑๑๓	พิเศษ ๕๐ ง	๑๘ ธ.ค. ๒๕๓๕	๑ ไร่ ๑๗.๗๕ ไร่
๔. ศาลากลางจังหวัดตราด (หลัง เก่า)		เมืองฯ	๑๑๓	พิเศษ ๕๐ ง	๑๘ ธ.ค. ๒๕๓๕	๒ ไร่ ๓ งาน ๕๑.๒๕ ไร่
๕. วัดถ้ำควน	หนองเสม็ด	เมืองฯ	๑๑๕	พิเศษ ๓๘ ง.	๒๐ พ.ค. ๒๕๔๑	๓ ไร่ ๗๒ ตารางวา

บรรณานุกรม

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เสด็จประพาสจันทบุรี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี.

กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๖. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน
งานพระราชทานเพลิงศพนายชนบ นุปเวส เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดราษฎร์บำรุง อำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี วันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖).

จรัส ใจกล้า. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ท้องถิ่นของเรา ๑ (ส ๐๓๑) จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ปจำกัด, ๒๕๓๓. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลา
ภิเษก จันทบุรี ๒๕๓๓).

นริ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๕.

ประยุทธ์ สิริพันธ์. ประวัติศาสตร์ประพาสคั่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นุกุลกิจ, ๒๕๓๓.

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๐. กรุงเทพฯ: องค์การค้า
คุรุสภา, ๒๕๑๒.

ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. ชุมชุมเรื่องจันทบุรี. กรุงเทพฯ: ๒๕๑๔. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางวรรณ จันทวิมล ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทรา
วาส วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔).

_____ . งานพระเมรุมาศสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

อรวรรณ ใจกล้า. จันทบุรีในสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช. นปพ., ๒๕๓๕.

อุระ เนียมกลาง และคณะ. จันทบุรี ๓๖. จันทบุรี: องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี, ๒๕๓๖.

อุไรวรรณ รัตนวิระกุล. การศึกษาแหล่งโบราณคดี ณ วัดทองทั่วและบริเวณใกล้เคียง ตำบลคลอง
นารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๓.

